

Civilutskottets betänkande 2020/21:CU6

Familjerätt

Sammanfattning

Utskottet föreslår två tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden som rör vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar respektive testamentsregister.

- Regeringen bör återkomma med de lagförslag som kan anses påkallade för att säkerställa dels att barnets bästa verkligen går före alla andra intressen när det gäller vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, dels att prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar görs i den ordning som är mest lämplig och ändamålsenlig.
- Regeringen bör prioritera arbetet med frågan om ett testamentsregister samt ta nödvändiga initiativ för att inrätta ett frivilligt sådant register i det allmännas regi.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden som behandlas i betänkandet, bl.a. med hänvisning till tidigare ställningstaganden och pågående arbete. Motionsyrkandena handlar bl.a. om bodelningsförrättningen, sambolagens tillämpning på underåriga, föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, gode män och förvaltare samt elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang.

I betänkandet finns 23 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP) och ett särskilt yttrande (V). I en av reservationerna (S, V, MP) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande till regeringen i fråga om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar.

Behandlade förslag

Fem yrkanden i en motion från allmänna motionstiden 2019/20.

Ett nittiotal yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	9
Utskottets överväganden	10
Kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare	10
Villkoren för borgerliga vigselförrättare	12
Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater	13
Formerna för att ingå äktenskap	14
Erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön	15
Betänketid vid äktenskapsskillnad	20
Giftorättens omfattning vid bodelning	21
Makars pensionsrättigheter vid bodelning	23
Bodelningsförrättningen	25
Sambolagens tillämpning på underåriga	29
Samboegendom	31
Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet	33
Vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar	36
Adoption i övrigt	40
Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar	44
En könsneutral föräldrabalk	47
Överförmyndare, gode män och förvaltare	49
Framtidsfullmakter	57
Dödförklaring	60
Laglott	62
Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt	64
Arvsrätt för kusiner	66
Förverkande av arvsrätt	69
Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar	70
Testamentsregister	73
Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang	76
Reservationer	80
1. Kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare, punkt 1 (SD)	80
2. Erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön, punkt 5 (V)	80
3. Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 6 (M)	82
4. Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 7 (L)	82
5. Bodelningsförrättningen, punkt 9 (M, C)	83
6. Sambolagens tillämpning på underåriga, punkt 10 (C, L)	84
7. Samboegendom, punkt 11 (C)	85
8. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 12 (M, C, L)	86
9. Vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, punkt 13 (S, V, MP)	87
10. Adoption i övrigt, punkt 14 (L)	88
11. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (SD, C, L)	88
12. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (M)	89
13. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (SD)	90

14. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (KD, L)	91
15. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (C).....	92
16. Framtidsfullmakter, punkt 18 (C)	94
17. Framtidsfullmakter, punkt 18 (L)	94
18. Dödförklaring, punkt 19 (M)	95
19. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 21 (M)	96
20. Arvsrätt för kusiner, punkt 22 (SD)	96
21. Förverkande av arvsrätt, punkt 23 (L)	97
22. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar, punkt 24 (SD).....	98
23. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 26 (SD, C, KD, L)	99
Särskilt yttrande	100
En könsneutral föräldrabalk, punkt 16 (V)	100
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	101
Motion från allmänna motionstiden 2019/20	101
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	101

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

- 1. Kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare**
Riksdagen avslår motion
2020/21:656 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 10.
Reservation 1 (SD)
- 2. Villkoren för borgerliga vigselförrättare**
Riksdagen avslår motion
2020/21:1476 av Johan Andersson (S).
- 3. Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater**
Riksdagen avslår motion
2020/21:966 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Ulrika Heindorff
(båda M) yrkandena 1 och 2.
- 4. Formerna för att ingå äktenskap**
Riksdagen avslår motionerna
2020/21:1144 av Jan Ericson (M) och
2020/21:2679 av Bengt Eliasson (L).
- 5. Erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön**
Riksdagen avslår motionerna
2020/21:597 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 24 och 25 samt
2020/21:2133 av Daniel Andersson m.fl. (S) yrkande 6.
Reservation 2 (V)
- 6. Betänketid vid äktenskapsskillnad**
Riksdagen avslår motion
2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13.
Reservation 3 (M)
- 7. Giftorättens omfattning vid bodelning**
Riksdagen avslår motion
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 8.
Reservation 4 (L)
- 8. Makars pensionsrättigheter vid bodelning**
Riksdagen avslår motionerna
2020/21:1710 av Louise Meijer (M) yrkande 1 och
2020/21:3558 av Cecilia Widegren och Ann-Britt Åsebol (båda M)
yrkande 5.

9. Bodelningsförrättningen

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2653 av Helena Bouveng och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (båda M),

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 2 och

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 18.

Reservation 5 (M, C)

10. Sambolagens tillämpning på underåriga

Riksdagen avslår motion

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 27.

Reservation 6 (C, L)

11. Samboegendom

Riksdagen avslår motion

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 1.

Reservation 7 (C)

12. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 10.1 och

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 8 (M, C, L)

13. Vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 31 och

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 7.1 och

bifaller delvis motionerna

2020/21:1301 av Åsa Coenraads m.fl. (M) yrkandena 1 och 2,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 9 och 10 samt

2020/21:3139 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 3 och 6.

Reservation 9 (S, V, MP)

14. Adoption i övrigt

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 5 och

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 21.

Reservation 10 (L)

15. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:655 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 7.1,
 2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 5–7,
 2020/21:1832 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 37–39 och
 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 11.

Reservation 11 (SD, C, L)

16. En könsneutral föräldrabalk

Riksdagen avslår motion

2020/21:179 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1.

17. Överförmyndare, gode män och förvaltare

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
 2020/21:742 av Eva Lindh (S),
 2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena
 1–8,
 2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) yrkandena 3–7,
 2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S),
 2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 55 och 56,
 2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 41 och 42,
 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16,
 2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1,
 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 och
 2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Reservation 12 (M)

Reservation 13 (SD)

Reservation 14 (KD, L)

Reservation 15 (C)

18. Framtidsfullmakter

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2405 av Hans Hoff (S) yrkande 1,
 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del och
 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9.

Reservation 16 (C)

Reservation 17 (L)

19. Dödförklaring

Riksdagen avslår motion

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 19.

Reservation 18 (M)

20. Laglott

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1065 av Betty Malmberg (M) yrkandena 1 och 2,

2020/21:1529 av Tina Acketoft (L),

2020/21:2318 av Boriana Åberg (M) och

2020/21:3516 av Alexandra Anstrell m.fl. (M).

21. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1067 av Betty Malmberg (M) och

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 17.

Reservation 19 (M)

22. Arvsrätt för kusiner

Riksdagen avslår motion

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 33.

Reservation 20 (SD)

23. Förverkande av arvsrätt

Riksdagen avslår motion

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 10.

Reservation 21 (L)

24. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar

Riksdagen avslår motion

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 35–37.

Reservation 22 (SD)

25. Testamentsregister

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:67 av Markus Wiechel (SD),

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 32,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del och

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 58,

bifaller delvis motion

2020/21:3062 av Emma Hult (MP) yrkande 1 och

avslår motion

2020/21:743 av Ingemar Nilsson (S).

26. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 30 och

31,

2020/21:3062 av Emma Hult (MP) yrkande 2 och
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11.

Reservation 23 (SD, C, KD, L)

Stockholm den 11 mars 2021

På civilutskottets vägnar

Larry Söder

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Larry Söder (KD), Johan Löfstrand (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Elin Lundgren (S), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Leif Nysmed (S), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Joakim Järrebring (S), Angelica Lundberg (SD), Emma Hult (MP), David Josefsson (M), Ola Möller (S), Jon Thorbjörnson (V), Malin Danielsson (L) och Martina Johansson (C).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet fem yrkanden i en motion från allmänna motionstiden 2019/20 och ett nittiototal yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21 i olika familjerättsliga frågor. Motionsyrkandena handlar bl.a. om bodelningsförrättningen, sambolagens tillämpning på underåriga, föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, gode män och förvaltare, testamentsregister och elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang.

Utskottet behandlar de olika frågor som aktualiseras i motionerna under skilda rubriker.

Förslagen i motionerna finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om skärpta krav på trossamfunden och deras vigselförrättare. Utskottet hänvisar till de lagändringar m.m. på området som gjordes 2014 samt tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 1 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:656 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga om det finns skäl att skärpa kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare i syfte att stoppa tvångsäktenskap och barnäktenskap.

Gällande rätt

För att en vigsel ska vara giltig enligt svensk lag måste den bl.a. förrättas av en behörig vigselförrättare (4 kap. 2 § äktenskapsbalken). År 2014 trädde vissa lagändringar i kraft som syftade till att skärpa kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare (prop. 2013/14:208, bet. 2013/14:JuU30, rskr. 2013/14:263). Till grund för regeringens förslag i propositionen låg förslag från Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35).

Enligt den gällande, skärpta regleringen i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund får ett trossamfund ges tillstånd att förrätta vigslar, om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att tillämpas. I detta ligger bl.a. att båda makarna samtycker till äktenskapet och att det finns en giltig hindersprövning, vilket syftar bl.a. till att förhindra att äktenskap ingås mot någons vilja eller av en underårig. Något tillstånd ska inte ges om det på goda grunder kan antas att befattningshavare inom samfundet kommer att genomföra ceremonier som ger upphov till äktenskapsliknande förbindelser i fall där någon av parterna är under 18 år eller inte samtycker till att ingå förbindelsen. (Se 1 §.)

Om tillstånd till ett trossamfund har getts, får Kammarkollegiet förordna en präst eller någon annan befattningshavare inom samfundet att vara vigselförrättare. Innan en person förordnas till vigselförrättare ska Kammarkollegiet pröva att han eller hon har de kunskaper som behövs för uppdraget, dvs. sådana

kunskaper att äktenskapsbalkens regler om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att iakttas. Något förordnande ska inte ges om det på goda grunder kan antas att personen kommer att genomföra ceremonier som ger upphov till äktenskapsliknande förbindelser i fall där någon av parterna är under 18 år eller inte samtycker till att ingå förbindelsen. (Se 2 §.)

Om Kammarkollegiet finner att ett trossamfund som fått tillstånd att förrätta vigslar inte längre uppfyller kraven, ska Kammarkollegiet återkalla tillståndet. På motsvarande sätt ska förordnandet att vara vigselförrättare återkallas för en person som inte längre uppfyller kraven eller som missköter sin uppgift. Kammarkollegiet ska då även utreda om det finns grund för att återkalla också samfundets tillstånd att förrätta vigslar. (Se 3 §.)

Förutom 2014 års lagändringar om skärpta krav på trossamfunden och deras vigselförrättare infördes samma år bl.a. förbättrade möjligheter för Kammarkollegiet att utöva tillsyn över vigselverksamheten genom förordningen (2014:885) om register över vigselförrättare inom trossamfund. Enligt förordningen ska en domstol underrätta Kammarkollegiet om en dom i ett mål om ansvar för äktenskapstvång enligt brottsbalken eller för brott med koppling till vigselverksamhet. Vidare ska Skatteverket underrätta Kammarkollegiet om verket får kännedom om att en befattningshavare inom ett trossamfund har genomfört en vigsel i strid med bestämmelserna i äktenskapsbalken eller genomfört en vigselliknande ceremoni som ger upphov till en äktenskapsliknande förbindelse.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Utskottet konstaterade då, i likhet med tidigare, att lagändringar som syftade till att skärpa kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare trädde i kraft 2014. Samma år infördes också bl.a. förbättrade möjligheter för Kammarkollegiet att utöva tillsyn över vigselverksamheten genom en särskild förordning på området. Mot den bakgrunden fann utskottet inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av det som anfördes i motionen. Motionsyrkandet avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid den uppfattning som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Villkoren för borgerliga vigselförrättare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ersättningen till borgerliga vigselförrättare. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2020/21:1476 föreslår Johan Andersson (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör se över ersättningsnivån för vigselförrättare som förordnas av länsstyrelsen. Motionären anser att ersättningen är för lågt satt och pekar på att den legat på samma nivå under många år.

Bakgrund

Bestämmelser om vigselförrättare finns i 4 kap. äktenskapsbalken. En särskilt förordnad vigselförrättare (s.k. borgerlig vigselförrättare) utses enligt 3 § första stycket 2 av länsstyrelsen.

I förordningen (2009:263) om vigsel som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare finns vissa kompletterande bestämmelser till äktenskapsbalkens reglering. Enligt 3 § i förordningen bestäms tid och plats för vigsel av vigselförrättaren efter samråd med paret. En vigselförrättare har enligt 8 och 9 §§ rätt till ersättning av allmänna medel med 110 kronor för varje vigsel som han eller hon har förrättat. Om vigselförrättaren samma dag har förrättat mer än en vigsel, är ersättningen 30 kronor för varje vigsel utöver den första.

Om vigselförrättaren har haft direkta kostnader i samband med vigseln, t.ex. för resa, kan han eller hon efter överenskommelse med brudparet få ersättning för dessa. Det finns inte heller något hinder mot att brudparet anlitar någon annan person eller ett företag för att bistå med arrangemanget runt vigseln.

Dåvarande justitieminister Beatrice Ask anförde i ett frågesvar den 10 mars 2010 om ersättningen till borgerliga vigselförrättare (fr. 2009/10:588) att uppdraget som vigselförrättare är ett hedersuppdrag. Ersättningen måste därför enligt statsrådet närmast ses som en symbolisk ersättning och inte som kompensation för utfört arbete. Statsrådet upplyste vidare om att det under beredningen i departementet av 2009 års förordning om vigsel som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare gjordes bedömningen att det för närvarande inte ansågs motiverat att höja arvodet till borgerliga vigselförrättare. Statsrådet stod i sitt frågesvar fast vid den bedömningen.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson betonade i ett interpellationssvar den 30 maj 2017 om möjligheterna till olika sorters borgerliga vigslar (ip. 2016/17:511) att uppdraget att vara vigselförrättare är ett statligt hedersuppdrag och en service till medborgarna samt att de uppgifter som delegeras till vigselförrättarna utgör myndighetsutövning.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden om bl.a. ersättningen till borgerliga vigselförrättare har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet var då, liksom tidigare, inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anfördes i motionerna, och motionsyrkandena avstyrkes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortfarande inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater. Utskottet hänvisar till befintlig reglering på området och tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2020/21:966 föreslår Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Ulrika Heindorff (båda M) tillkännagivanden om att regeringen bör se över lagstiftningen för att dels möjliggöra för borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat i våra grannländer (yrkande 1), dels ge borgerliga vigselförrättare möjlighet att vara vigselförrättare för svenska brudpar i våra grannländer (yrkande 2).

Gällande rätt

Enligt lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap kan regeringen bestämma att en diplomatisk eller konsulär tjänst eller en befattning som präst ska vara förenad med behörighet att i en främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag. Regeringen kan även genom ett särskilt förordnande ge en lämplig person en sådan behörighet. (Se 1 kap. 5 §.)

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande, nämligen att det mot bakgrund av den befintliga

regleringen på området inte fanns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Formerna för att ingå äktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om formerna för att ingå äktenskap. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

I motion 2020/21:1144 föreslår Jan Ericson (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att avskaffa kyrkors och samfunds legala vigselrätt.

I motion 2020/21:2679 av Bengt Eliasson (L) föreslås ett liknande tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en ändring i äktenskapsbalken som innebär att äktenskap ska kunna ingås enbart i civil ordning.

Bakgrund

Behörig att vara vigselförrättare är enligt 4 kap. 3 § äktenskapsbalken dels en sådan präst eller annan befattningshavare i ett trossamfund som har förordnande enligt lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund, dels den som länsstyrelsen har förordnat.

Den nuvarande ordningen med valfrihet mellan vigsel inom trossamfund och borgerlig vigsel har funnits i Sverige sedan början av 1900-talet. Båda vigselformerna är vanligt förekommande.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Utskottet fann då, liksom tidigare, inte skäl att frångå sitt ställningstagande i samband med behandlingen av proposition 2008/09:80 Äktenskapsfrågor (bet. 2008/09:CU19). I det lagstiftningsärendet instämde utskottet i regeringens bedömning att det inte fanns skäl att lägga fram något förslag i fråga om formerna för att ingå äktenskap. Motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid den uppfattning som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön. Utskottet hänvisar till gällande reglering på området och tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 2 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:597 av Håkan Svenneling m.fl. (V) föreslås tillkännagivanden om att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet dels ska verka för en konvention för registrerade partnerskap och samkönade äktenskap (yrkande 24), dels ska verka för att förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap ska gälla för registrerade partnerskap och samkönade äktenskap (yrkande 25).

I motion 2020/21:2133 av Daniel Andersson m.fl. (S) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska verka för att registrerade partnerskap och samkönade äktenskap ska vara giltiga i hela EU för att möjliggöra en rätt till fri rörlighet i praktiken.

Bakgrund

2009 års lagstiftningsärende om könsneutrala äktenskap

Sedan 2009 gäller att två personer av samma kön kan ingå äktenskap i Sverige på samma villkor som par av olika kön. Bestämmelserna i äktenskapsbalken tillämpas på samma sätt oavsett om makarna är av olika eller samma kön (bet. 2008/09:CU19, rskr. 2008/09:208).

I samband med 2009 års lagstiftningsärende om könsneutrala äktenskap anförde utskottet att det inte med säkerhet går att förutse i vilken utsträckning ett äktenskap mellan personer av samma kön som är ingånget inför en svensk vigselförrättare kommer att erkännas i ett annat land. Vilka rättsverkningar ett sådant äktenskap kommer att få är beroende av de rättsregler som gäller i det andra landet. Det får antas att de länder som genomfört en motsvarande lagändring kommer att respektera ett äktenskap som är ingånget i Sverige. Länder med en lag som motsvarar den svenska partnerskapslagen kan komma att tillämpa dessa lagregler i de frågor som uppstår. Andra länder kan ta

avstånd från äktenskap mellan personer av samma kön i större eller mindre utsträckning. Den mest extrema varianten kan vara att man i vissa länder helt tar avstånd från sådana äktenskap och behandlar makarna som ogifta. En annan variant kan vara att man betraktar äktenskapet som ett hinder för ett nytt giftermål men vägrar att medverka till att rättsverkningarna av äktenskapet kan realiseras eller att ställa landets domstolar till förfogande för att upplösa äktenskapet.

Utskottet anförde vidare att det under överskådlig tid kommer att tillhöra undantagen att Sverige har överenskommelser med andra länder om vad som ska gälla i frågor som rör sådana förhållanden. Enligt utskottets uppfattning kommer det även i fortsättningen att vara en uppgift för Sverige att i internationella förhandlingar verka för en reglering på internationell nivå som möter de behov av rättssäkerhet som finns för par av samma kön och som jämställer dem med par av olika kön.

När det gäller det EU-rättsliga regelverket anförde utskottet att situationen ännu inte är sådan att man kan räkna med att de regler som gäller makar kan tillämpas i fråga om par av samma kön, om det inte uttryckligen framgår. En kompromisslösning som förekommer är att det lämnas åt respektive medlemsstat att avgöra frågan. Inte heller i sådana fall kan man utgå från att en gemenskapsrättslig regel som rör makar alltid kan tillämpas när det gäller ett svenskt par av samma kön. Det kan t.ex. vara en förutsättning att de berörda medlemsstaterna tillämpar regeln ömsesidigt. Det räcker då inte att svenska myndigheter tillämpar regeln i fråga om ett par av samma kön, om den andra berörda medlemsstaten inte gör det.

Samkönade äktenskap m.m. inom EU

Inom EU har det under senare år skett en stor förändring när det gäller synen på samkönade par på så sätt att allt fler nationella rättsordningar tillåter samkönade par att formalisera sin relation genom äktenskap eller någon form av registrerat partnerskap. För närvarande är samkönade äktenskap tillåtna i 13 medlemsländer och registrerade partnerskap i 8 medlemsländer. I resterande 6 medlemsländer är ingetdera tillåtet (Bulgarien, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien och Slovakien).

I de länder där samkönade äktenskap är tillåtna erkänns vanligen samkönade registrerade partnerskap från andra länder. I länder som inte tillåter samkönade äktenskap men som har någon form av registrerat partnerskap får par av samma kön som gift sig utomlands vanligtvis samma rättigheter som registrerade partner.

När det gäller relevant EU-rättslig reglering som är direkt gällande här i landet kan nämnas rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen). Samtliga EU-medlemsstater utom Danmark är bundna av förordningen. Förordningen

reglerar sådana äktenskapsmål som gäller äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap. I förordningen definieras inte begreppet äktenskap.

Vidare har EU inom ramen för ett fördjupat samarbete antagit två förordningar om makars respektive registrerade partners förmögenhetsförhållanden¹, vilka tar sikte på sådana förmögenhetsförhållanden som har gränsöverskridande följder. Förordningarna började tillämpas den 29 januari 2019 och är i sin egenskap av EU-förordningar bindande och direkt tillämpliga i de medlemsstater som deltar i det fördjupade samarbetet, däribland Sverige. De skapar ett gemensamt regelverk när det gäller i vilket land och enligt vilket lands lag en bodelning eller någon annan fråga om makars eller registrerade partners förmögenhetsförhållanden ska prövas. De innehåller också regler om äktenskapsförord och lagvalsavtal samt om erkännande och verkställighet av avgöranden som har meddelats i en annan medlemsstat. Begreppet makar definieras inte i förordningstexten.

I praxis från EU-domstolen framhålls att personers rättsliga status, som omfattar regler om att ingå äktenskap, förvisso är ett område som faller under medlemsstaternas befogenheter och att dessa befogenheter inte får inskränkas av unionsrätten. Medlemsstaterna är därmed fria att själva bestämma om personer av samma kön ska kunna ingå äktenskap eller inte. När medlemsstaterna utövar denna befogenhet är de dock enligt domstolen skyldiga att följa unionsrätten och i synnerhet bestämmelserna i fördraget om varje unionsmedborgares rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. EU-domstolen har också i en dom från juni 2018 slagit fast att begreppet ”make eller maka” i det s.k. rörlighetsdirektivet är könsneutralt och därmed kan omfatta en make eller maka av samma kön. Enligt domstolen finns det, när det gäller frågan om uppehållsrätt enligt direktivet, inte någon möjlighet för en medlemsstat att åberopa sin nationella rättsordning för att motsätta sig erkännande av ett samkönat äktenskap som ingåtts i en annan medlemsstat. (Se Coman m.fl., C-673/16, EU:C:2018:385.)

Samkönade äktenskap m.m. i Norden

Sedan några år tillbaka är samkönade äktenskap tillåtna i samtliga nordiska länder. I förhållandet mellan dessa länder gäller konventionen av den 6 februari 1931 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (den nordiska äktenskapskonventionen). Konventionen reglerar frågor om bl.a. domstols behörighet, konkurrerande förfaranden, tillämplig lag och erkännande av avgöranden.

---

¹ Rådets förordning (EU) 2016/1103 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om makars förmögenhetsförhållanden respektive rådets förordning (EU) 2016/1104 av den 24 juni 2016 om genomförande av ett fördjupat samarbete på området för domstols behörighet, tillämplig lag samt erkännande och verkställighet av domar i mål om förmögenhetsrättsliga verkningar av registrerade partnerskap.

Den nordiska äktenskapskonventionen införlivades i svensk rätt genom förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap, förkortad NÄF. De bestämmelser i NÄF som gällde makars förmögenhetsförhållanden överfördes i juni 2019 till en ny lag, lagen (2019:234) om makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer (prop. 2018/19:50, bet. 2018/19:CU14, rskr. 2018/19:184). Övriga bestämmelser om bl.a. äktenskap finns kvar i NÄF.

Det finns inte något undantag för samkönade äktenskap i den nya lagens nordiska regler om makars förmögenhetsförhållanden (3 kap. i 2019 års lag). NÄF i sin tur gällde tidigare endast för äktenskap som ingåtts mellan en man och en kvinna. Den inskränkningen togs bort i 2019 års lagstiftningsärende, och även NÄF är alltså numera tillämplig på samkönade äktenskap. Som skäl för förändringen anfördes i propositionen (s. 66) följande:

1931 års förordning gäller inte för äktenskap som ingås mellan två kvinnor eller två män (23 §). Paragrafen infördes år 2009 i samband med att det blev möjligt för samkönade par att ingå äktenskap i Sverige. Paragrafen måste ses i ljuset av att det vid den tiden inte var möjligt att ingå samkönade äktenskap i alla nordiska länder. Det fanns då alltså inget gemensamt nordiskt synsätt i frågan. Vid införandet av lagstiftningen gjordes bedömningen att det, för att undvika rättsosäkerhet, behövde förtydligas i förordningen att samkönade äktenskap inte omfattas av reglerna (se bet. 2008/09:CU19 s. 21). Det bör dock noteras att den nordiska äktenskapskonventionen inte innehåller några bestämmelser som utesluter samkönade äktenskap eller samkönade makar från konventionens tillämpningsområde. En avgörande skillnad i förhållande till det ställningstagande som gjordes år 2009 är att möjligheten att ingå samkönade äktenskap har införts i samtliga nordiska länder. Vid departementsförhandlingar med de nordiska länderna har en samsyn funnits om att konventionen måste ges den tolkningen att den även gäller samkönade äktenskap. Det finns därför inte anledning att föra in något undantag för samkönade äktenskap motsvarande det som finns i 23 § i 1931 års förordning och som inte har någon motsvarighet i de andra nordiska ländernas lagstiftning.

Den nordiska äktenskapskonventionen gäller enbart för äktenskap och alltså inte för registrerade partnerskap. Som en följd av detta omfattas inte registrerade partnerskap av vare sig bestämmelserna i NÄF eller de nordiska bestämmelserna i 2019 års lag om makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer. Emellertid ska bestämmelserna om äktenskap i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap vara till vägledning för rättstillämpningen i fråga om andra rättsordningars institut som liknar äktenskap enligt svensk lag och som omfattar par av samma kön, exempelvis registrerade partnerskap (bet. 2008/09:CU19 s. 22).

I Skatteverkets rättsliga vägledning om vigsel i internationella förhållanden står bl.a. följande om utländska registrerade partnerskap i Sverige:

Ett utländskt partnerskap kan registreras i folkbokföringen om rättsverkningarna motsvarar ett svenskt äktenskap. Det är vid

bedömningen framför allt viktigt att ett ingånget partnerskap är ett äktenskapshinder enligt det aktuella landets lag.

Ett utländskt partnerskap registreras i folkbokföringen antingen som ett äktenskap eller som ett registrerat partnerskap beroende på när det ingicks. Ett utländskt partnerskap ingånget den 1 maj 2009 eller senare registreras normalt som ett äktenskap, medan ett utländskt partnerskap som ingåtts före den 1 maj 2009 registreras som ett partnerskap.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om registrerade partnerskap och samkönade äktenskap inom EU har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandet med hänvisning till sitt ställningstagande i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet anförde där följande:

Som utskottet tidigare uttalat är det en uppgift för Sverige att i internationella förhandlingar verka för en reglering på internationell nivå som möter de behov av rättssäkerhet som finns för par av samma kön och som jämställer dem med par av olika kön. Lika behandling av samkönade par är också en fråga som regeringen driver i förhandlingarna inom EU. Utskottet kan konstatera att regeringen redan bedriver ett arbete i linje med motionsönskemålen. Det finns därför inte behov av något tillkännagivande, varför motionsyrkandet bör avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

När det gäller motion 2020/21:2133 (S) yrkande 6, om att regeringen ska verka för att registrerade partnerskap och samkönade äktenskap ska vara giltiga i hela EU, står utskottet fast vid den ståndpunkt som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för. Motionsyrkandet bör därmed avslås.

När det sedan gäller frågan om ett regelverk för samkönade äktenskap och registrerade partnerskap inom Norden konstaterar utskottet att samkönade äktenskap är tillåtna i samtliga nordiska länder sedan några år tillbaka. I förhållandet mellan dessa länder gäller den nordiska äktenskapskonventionen. Konventionen innehåller inte några bestämmelser som utesluter samkönade äktenskap eller samkönade makar från dess tillämpningsområde, och det har vid departementsförhandlingar mellan de nordiska länderna funnits en samsyn om att konventionen måste ges den tolkningen att den även gäller samkönade äktenskap. Mot den bakgrunden har NÄF ändrats på så sätt att den gjorts tillämplig på samkönade äktenskap. Även de nordiska reglerna om makars förmögenhetsförhållanden, som numera finns intagna i 2019 års lag om makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer, är tillämpliga på samkönade äktenskap.

Däremot gäller den nordiska äktenskapskonventionen inte för registrerade partnerskap. Som en följd av detta omfattas inte registrerade partnerskap av vare sig bestämmelserna i NÄF eller de nordiska bestämmelserna i 2019 års

lag om makars och sambors förmögensförhållanden i internationella situationer. Emellertid ska bestämmelserna om äktenskap i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap vara till vägledning för rättstillämpningen i fråga om andra rättsordningars institut som liknar äktenskap enligt svensk lag och som omfattar par av samma kön, exempelvis registrerade partnerskap. Vidare gäller enligt Skatteverkets rättsliga vägledning om vigsel i internationella förhållanden att ett utländskt partnerskap registreras i folkbokföringen antingen som ett äktenskap eller som ett registrerat partnerskap beroende på när det ingicks. Ett utländskt partnerskap som ingåtts den 1 maj 2009 eller senare registreras normalt som ett äktenskap, medan ett utländskt partnerskap som ingåtts före den 1 maj 2009 registreras som ett partnerskap.

Därmed finner utskottet inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motion 2020/21:597 (V) yrkandena 24 och 25. Även dessa motionsyrkanden bör därför avslås.

Betänketid vid äktenskapsskillnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om ändringar i reglerna om betänketid vid äktenskapsskillnad. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 3 (M).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att fler situationer ska undantas från kravet på betänketid än i dag. Motionärerna föreslår avskaffad betänketid när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden.

Gällande rätt

Bestämmelser om äktenskapsskillnad finns i 5 kap. äktenskapsbalken. Äktenskapsskillnad ska i vissa fall föregås av en betänketid på minst sex månader. Vid en gemensam ansökan om äktenskapsskillnad ska sålunda betänketid löpa, om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med ett eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad (1 §). Betänketid ska också löpa om bara en av makarna vill att äktenskapet ska upplösas (2 §). Om makarna lever åtskilda sedan minst två år, har dock var och en av dem rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (4 §). En rätt till omedelbar äktenskapsskillnad finns också om det skulle röra sig om ett

tvångsäktenskap, barnäktenskap, äktenskap mellan vissa nära släktingar eller tvegifte (5 §).

Betänketiden inleds när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när den ena makens yrkande om äktenskapsskillnad delges den andra maken. När betänketiden löpt under minst sex månader, ska dom på äktenskapsskillnad meddelas om någon av makarna då framställer ett särskilt yrkande om det. Om ett sådant yrkande inte har framställts inom ett år från betänketidens början, har frågan om äktenskapsskillnad fallit. (Se 3 §.)

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Utskottet var då, liksom tidigare, inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida i syfte att ändra reglerna om betänketid vid äktenskapsskillnad. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortfarande inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida i syfte att ändra reglerna om betänketid vid äktenskapsskillnad. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Giftorättens omfattning vid bodelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om giftorättens omfattning vid bodelning. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 4 (L).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att egendom som makar innehade före äktenskapet samt det som tillfallit dem därefter genom arv eller gåva ska undantas från bodelning, om inte makarna kommit överens om något annat genom äktenskapsförord.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 3 § äktenskapsbalken råder varje make över sin egendom och svarar för sina skulder. En make har således ingen äganderätt till den andra makens egendom under ett bestående äktenskap. Närmare bestämmelser om

makars egendom finns i 7 kap. äktenskapsbalken. Bestämmelserna innebär bl.a. följande.

En makes egendom är giftorättsgods i den utsträckning den inte är enskild egendom. Enskild egendom är bl.a. egendom som till följd av äktenskapsförord är enskild, egendom som en make har fått i gåva av någon annan än den andra maken med det villkoret att egendomen ska vara mottagarens enskilda, egendom som en make har fått genom testamente med det villkoret att den ska vara mottagarens enskilda samt egendom som en make har ärvt och som enligt testamente av arvlåtaren ska vara mottagarens enskilda.

När ett äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad, ska makarnas egendom enligt allmänna bestämmelser i 9 kap. äktenskapsbalken fördelas mellan dem genom bodelning. Denna ska göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes.

I 10 kap. äktenskapsbalken anges vilken egendom som ska ingå i bodelningen. All egendom som en make äger och som inte gjorts till makens enskilda ska som regel ingå. Hur makarnas andelar av det gemensamma giftorättsgodset ska beräknas framgår av 11 kap. äktenskapsbalken. Från en makes giftorättsgods ska räknas av så mycket att det täcker de skulder som den maken hade när talan om äktenskapsskillnad väcktes. Det som återstår av makarnas giftorättsgods – när avdrag gjorts för att täcka skulderna – ska läggas samman, och värdet ska därefter delas lika mellan makarna.

Möjligheterna att jämkna resultatet av en bodelning vid äktenskapsskillnad framgår av 12 kap. äktenskapsbalken. Jämkning ska ske i den utsträckning det med hänsyn särskilt till äktenskapets längd, men även till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt, är oskäligt att en make vid bodelning ska lämna egendom till den andra maken i den omfattning som följer av de allmänna reglerna. I sådana fall ska bodelningen i stället göras så att den förstnämnda maken får behålla mer av sitt giftorättsgods.

Den beskrivna jämningsregeln aktualiseras enligt sin lydelse främst vid kortvariga äktenskap. I förarbetena anges att en likadelning ofta kan framstå som oskälig om ett äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad efter endast en kortare tid, varmed som riktmärke avses högst fem år (inklusive sådan tid som makarna före äktenskapet har bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden). Detta gäller främst om den ena maken har fört in egendom till ett stort värde i boet när äktenskapet ingicks, men kan även gälla i fall där en make under ett kortvarigt äktenskap har ärvt betydande egendom eller fått den genom gåva eller testamente. (Se prop. 1986/87:1 s. 185 f.)

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet vidhöll då sin ståndpunkt att det inte fanns skäl att ta initiativ till en ändring i reglerna om giftorättens omfattning vid bodelning på det sätt som föreslogs i motionen. Utskottet framhöll också de möjligheter till jämkning av resultatet av en

bodelning som den ovan beskrivna regleringen erbjuder. Motionsyrkandet avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och motionsyrkandet bör därför avslås.

Makars pensionsrättigheter vid bodelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om makars pensionsrättigheter vid bodelning. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående arbete och tidigare ställningstagande.

Motionerna

I motion 2020/21:1710 yrkande 1 föreslår Louise Meijer (M) ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att intjänad tjänstepension ska ingå i bodelning med anledning av äktenskapsskillnad.

Ett motsvarande förslag finns i motion 2020/21:3558 av Cecilia Widegren och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 5.

Gällande rätt

Som framgår av föregående avsnitt om giftorättens omfattning vid bodelning ska makarnas egendom fördelas mellan dem genom bodelning när deras äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad.

I 10 kap. äktenskapsbalken anges vilken egendom som ska ingå i bodelningen. All egendom som en make äger och som inte gjorts till makens enskilda ska som regel ingå, dvs. allt giftorättsgods (1 §). Det finns dock vissa undantag från regeln att allt giftorättsgods ska ingå i bodelningen. Det rör sig bl.a. om rättigheter som inte kan överlätas eller som i annat fall är av personlig art, om det skulle strida mot vad som gäller för rättigheten att låta den ingå i bodelning (3 §).

Frågan om huruvida makars pensionsrättigheter bör utjämnas i samband med att ett äktenskap löses upp har varit föremål för lagstiftarens intresse vid flera tillfällen. Den gällande regleringen i 10 kap. 1 och 3 §§ äktenskapsbalken innebär att rätt till pension på grund av privat pensionsförsäkring eller individuellt pensionssparande som huvudregel ingår i bodelningen. Rätt till allmän pension, liksom vanligtvis rätt till tjänstepension, ses däremot som rättigheter som inte kan överlätas eller som i annat fall är av personlig art och undantas därför från bodelningen.

Lagen erbjuder vissa möjligheter till jämkning vid en bodelning för att motverka oskäligen resultat (12 kap. äktenskapsbalken).

Pensionsgruppen

Pensionsgruppen överlämnade i juni 2016 sin skrivelse Jämställda pensioner? (Ds 2016:19) till regeringen. I skrivelsen presenterar Pensionsgruppen en bred analys utifrån nio olika områden, bl.a. delad pensionsrätt mellan makar.

I skrivelsen görs bedömningen att det torde vara rimligt att pensionsrätt för allmän pension inte heller fortsättningsvis ingår i bodelningen. När det gäller pensionsrätt för tjänstepension görs bedömningen att orättvisa bodelningsresultat kan korrigeras genom jämningsbestämmelserna i äktenskapsbalken.

Utifrån den analys som har gjorts och de synpunkter som har lämnats på skrivelsen har Pensionsgruppen bestämt en handlingsplan för det fortsatta arbetet för jämställda pensioner, som är tänkt att vara ett långsiktigt arbete. En del i handlingsplanen är att frågan om möjligheten att dela pensionsrätt ska bli föremål för ytterligare överväganden.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade senast ett liknande motionsyrkande som de som nu är aktuella våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet konstaterade då att det pågick ett arbete med att se över frågan om delad pensionsrätt mellan makar. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående arbetet inte borde föregripas genom någon åtgärd från riksdagen, och motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det fortfarande pågår ett arbete med att se över frågan om delad pensionsrätt mellan makar. Utskottet anser, i likhet med tidigare, att resultatet av det pågående arbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen. Vidare konstaterar utskottet att lagen erbjuder vissa möjligheter till jämkning för att motverka oskäligen resultat vid en bodelning. Därmed bör motionsyrkandena avslås.

Bodelningsförrättningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bodelningsförrättningen. Utskottet hänvisar bl.a. till att regeringen följer frågan. Jämför reservation 5 (M, C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket för bodelning i syfte att uppnå en snabbare och effektivare bodelningsprocess.

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 18 föreslås ett liknande tillkännagivande om att regeringen bör se över hur bodelningsförrättningen kan göras snabbare och effektivare.

Ett motsvarande förslag finns i motion 2020/21:2653 av Helena Bouveng och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (båda M).

Bakgrund

I 17 kap. äktenskapsbalken finns bestämmelser om bodelningsförrättare. Bestämmelserna innebär bl.a. följande.

Om makarna inte kan enas om en bodelning, ska domstolen på ansökan av en av dem förordna någon att vara bodelningsförrättare. Bodelningsförrättaren ska vid behov se till att en bouppteckning förrättas. Båda makarna ska uppge sina tillgångar och skulder. Om en make låter bli att lämna uppgifter till bouppteckningen, får domstolen på ansökan av bodelningsförrättaren förelägga och döma ut vite.

Bodelningsförrättaren ska bestämma tid och plats för bodelning samt kalla makarna till förrättningen. Att en make som bevisligen blivit kallad uteblir från förrättningen hindrar enligt förarbetena inte att bodelningen ändå slutförs (se prop. 1986/87:1 s. 224). Kan makarna inte komma överens, ska bodelningsförrättaren pröva sådana tvistiga frågor som är av betydelse för bodelningen och inte är föremål för rättegång. I ett sådant fall ska bodelningsförrättaren själv bestämma om bodelning i enlighet med äktenskapsbalkens regler.

Bodelningsförrättaren har rätt att få arvode och ersättning för sina utgifter. Kostnaderna ska betalas av makarna med hälften vardera. Bodelningsförrättaren kan dock vid bodelningen bestämma en annan fördelning, om den ena maken genom vårdslöshet eller försummelse har orsakat ökade kostnader eller om makarnas ekonomiska förhållanden ger särskild anledning till det.

En make som är missnöjd med bodelningen får klandra den genom att inom fyra veckor efter delgivningen väcka talan mot den andra maken vid en domstol. Om bodelningen inte klandras inom denna tid, blir den bindande.

Tidigare lagstiftningsarbete

År 2004 gav Justitiedepartementet en sakkunnig person i uppdrag att biträda departementet med att utreda vissa frågor om bl.a. skadestånd och bodelning enligt äktenskapsbalken. Uppdraget redovisades i departementspromemorian Några bodelningsfrågor (Ds 2005:34). Promemorian remissbehandlades och låg till grund för lagförslagen i proposition 2006/07:32 Skadestånd och bodelning. I propositionen föreslogs vissa ändringar i äktenskapsbalkens bodelningsregler. Civilutskottet tillstyrkte regeringens lagförslag (bet. 2006/07:CU14), och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2006/07:127). Lagändringarna trädde i kraft i juli 2007.

I den nämnda promemorian uppmärksammade utredaren även vissa bodelningsfrågor att överväga för framtiden. Utredaren konstaterade att en makes giftorätt inte preskriberas. Om man införde en preskriptionsregel för rätt till bodelning i äktenskapsbalken torde parternas rättsosäkerhet och andra problem i sammanhanget minska, och därmed skulle också antalet bodelningstvister kunna reduceras. Utredaren konstaterade också att praktiskt verksamma jurister kan vittna om stora handläggningsproblem med anledning av parternas passivitet och frånvaro från sammanträden. För den part som har det sämst ställt ekonomiskt har slutförandet av bodelningen vanligtvis mycket stor ekonomisk betydelse, och därför är det viktigt med en effektiv handläggning. Mot denna bakgrund, och eftersom ena parten ofta drar fördel av att en förrättning drar ut på tiden, borde man enligt utredarens mening överväga om en förrättare bör ges rätten att kalla parterna till sammanträde vid vite för att om möjligt förbättra deras medverkan i saken. För att förhindra att en passiv part otillbörligt försvårar genomförandet av en bodelningsförrättning till men för den andra parten ansåg utredaren att det bör prövas huruvida det bör införas en uttrycklig bestämmelse i 17 kap. äktenskapsbalken efter mönster av 42 kap. 15 § rättegångsbalken om s.k. stupstocksföreläggande. Utredaren ansåg att det också bör prövas om det finns tillräckliga skäl för att avskaffa möjligheten för en part att under pågående bodelningsförrättning väcka särskild talan i en fråga av betydelse för delningen. Utredaren menade att möjligheten att väcka särskild talan kan missbrukas av den av parterna som vinner på att slutförandet av bodelningen försenas. Vidare borde, enligt utredaren, frågan om en regel om anslutningsöverklagande utredas närmare i syfte att inte båda parterna klandrar bodelningen efter fyraveckorsfristen bara för säkerhets skull.

I den nämnda propositionen anfördes att det kan finnas anledning att i något annat sammanhang vidare överväga bl.a. den fråga som behandlas i promemorian om huruvida det bör införas en möjlighet att besluta om sanktioner för att få en part att medverka under en bodelningsförrättning.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet var då, i likhet med tidigare, inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Interpellation till statsråd

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson anförde den 19 december 2019 i ett interpellationssvar om snabbare bodelningsprocesser bl.a. följande (ip. 2019/20:169):

Bodelning sker oftast i samförstånd, men i de förhållandevis få fall där så inte sker kan en bodelningsförrättare utses. Om en make inte medverkar i en bodelning ger lagen flera möjligheter att rikta åtgärder mot honom eller henne för att skynda på förfarandet. Maken kan av domstol föreläggas vid vite att lämna uppgifter om sina tillgångar och skulder. Han eller hon kan även vitesföreläggas att med straffansvar under ed bekräfta uppgifterna i en bouppteckning. Om en make uteblir från ett sammanträde som han eller hon kallats till hindrar frånvaron inte att bodelningen ändå genomförs. Om en make genom vårdslöshet eller försummelse orsakat ökade kostnader kan bodelningsförrättaren besluta att han eller hon ska svara för en större andel av kostnaderna.

Ersättningsgarantin för bodelningsförrättare infördes 1997 och ersatte den tidigare möjligheten att få rättshjälp vid bodelning. Den tidigare regleringen hade kritiserats för att inte tillgodose behovet av bistånd när det gäller kostnader för bodelningsförrättare. Syftet med ersättningsgarantin är framför allt att ge stöd till en make som inte kan få ut sin egendom för att motparten vägrar medverka till bodelningen och som inte heller har pengar för att bekosta en bodelning. Garantin ska motsvara den tid det tar att göra en inledande granskning av tillgångarna och ta ställning till om förfarandet ska fortsätta eller avslutas.

Riksdagen har vid tidigare tillfällen ansett att det inte finns skäl att ändra nuvarande regler. Samtidigt förekommer det att bodelningsförfaranden drar ut på tiden. Jag kan konstatera att det finns flera rättsliga verktyg för att driva förfarandet framåt. Det är givetvis angeläget att verktygen också kommer till användning när så krävs.

Jag är ense med [...] om att det är viktigt att bodelningar kan genomföras på ett effektivt och rättssäkert sätt. Regeringen kommer att fortsätta följa frågan.

I de allra flesta av de ungefär 25 000 skilsmässor som vi har i Sverige per år löses dessa konflikter och frågeställningar i samråd mellan parterna. Det är väldigt sällan det går till en vidare process. Men i ungefär 5 procent av fallen, det vill säga i ungefär 1 000 fall per år, får man utse en bodelningsförrättare. Även då sker de allra flesta processer smärtfritt i den meningen att processen kan drivas vidare och makarna trots allt kan samarbeta.

Men i ett fåtal fall går det helt enkelt inte, utan någon av parterna sätter sig på tvären och vill inte vara med. Jag kan inte svara för hur det förhåller sig i just det fall som [...] tar upp, men jag kan konstatera att det för en

aktiv bodelningsförrättare finns ett stort antal verktyg att använda sig av i dessa lägen.

Ett exempel är vitesföreläggandet. Man kan gå till domstol och begära att maken vitesföreläggs. Detta sker också. Jag hämtade in uppgifter om att vite på upp till 60 000 kronor har dömts ut. I något fall har också löpande vite dömts ut. Det innebär att en make som inte medverkar och inte redovisar sina tillgångar kan åläggas att betala ett vitesföreläggande för varje månad som detta inte görs. I det fall jag refererar till var det 15 000 per månad fram till dess att maken gjorde som han skulle. Denna möjlighet finns alltså.

Det finns också möjlighet att tvinga en make att gå ed på att han eller hon har redovisat sina tillgångar. Om man visar sig ha ljugit under ed kan man dömas för mened och riskerar fängelse i fyra år.

Sedan kan man också ställa en makes tillgångar under särskild förvaltning. Då är det en god man som helt enkelt får ta över förvaltningen av de tillgångar som finns för att säkra dem. Den som har stökat på det här sättet och inte gjort som han eller hon är skyldig att göra riskerar alltid att i efterhand få betala en större andel av själva förrättningskostnaden.

Jag menar att här finns ganska ingripande och kraftfulla rättsinstrument. Men det krävs att det finns en aktiv bodelningsförrättare som använder sig av instrumenten. Jag diskuterar gärna åtgärder vidare, för jag tycker också att det ska gå fortare. Men då ska man nog i så fall inrikta sig på att se till att bodelningsförrättarna i större utsträckning använder de verktyg som behövs.

— — —

Ersättningsgarantin är utformad så att man kan få del av den om man tjänar under 130 000 kronor per år. Precis som [...] sa är tanken att detta ska gå till de första fem timmarna för att en bodelningsförrättare ska kunna göra en bedömning av om det över huvud taget finns tillgångar i boet. Om det finns tillgångar kan man gå vidare, och då kommer finansieringen av det fortsatta arbetet för bodelningsförrättaren att tas av dessa tillgångar. Man delar sedan i slutänden på dessa kostnader. Garantin är alltså till just för att kunna ge detta inledande stöd.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att om en make inte medverkar i en bodelning ger lagen flera möjligheter att rikta åtgärder mot honom eller henne för att skynda på förfarandet. Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson har i ett interpellationssvar framhållit att det är viktigt att bodelningar kan genomföras på ett effektivt och rättssäkert sätt och att det är angeläget att de rättsliga verktyg som finns också kommer till användning när så krävs. Enligt statsrådet kommer regeringen att fortsätta följa frågan. Mot den bakgrunden är utskottet fortfarande inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Sambolagens tillämpning på underåriga

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om sambolagens tillämpning på underåriga. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 6 (C, L).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 27 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att analysera hur sambolagens reglering förhåller sig till informella barnäktenskap när det gäller minderåriga sambor.

Sambolagstiftningen

Med sambor avses enligt sambolagen (2003:376) två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll (1 §). Innebörden är att sammanboendet har en viss varaktighet eller åtminstone är tänkt att ha det och att det rör sig om en förbindelse där det som regel ingår sexuellt samliv. Vidare förutsätts att parterna har ett samarbete i vardagliga göromål samt ett visst mått av ekonomisk gemenskap eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete. (Se prop. 2002/03:80 s. 27 f.) Någon åldersgräns uppställs inte. Däremot uppställer lagen särskilda villkor för att en underårig sambo, eller en underårig blivande sambo, ska kunna avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen. I så fall ska förmyndarens skriftliga medgivande inhämtas (9 §).

Huvudsyftet med sambolagstiftningen är att bereda en svagare part ett minimiskydd vid samboförhållandets upplösning. Lagstiftningen tar sin utgångspunkt i det förhållandet att det genom ett samliv med gemensamt hushåll och uppbyggandet av ett gemensamt hem sker en faktisk sammanflätning av sambornas ekonomi. Till skillnad från äktenskap och partnerskap innebär ett samboförhållande att särskilda rättsregler blir tillämpliga på samlevnaden utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från sambornas sida om detta. Samboregleringen inriktas på att tillhandahålla juridiska lösningar på företrädesvis ekonomiska problem och på de frågor där det har ansetts finnas ett praktiskt skyddsbehov för parterna. (Se prop. 2002/03:80 s. 25.)

Ny reglering om barnäktenskapsbrott

Den 1 juli 2020 infördes ett nytt brott, barnäktenskapsbrott (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). Genom det nya brottet kriminaliseras s.k. informella äktenskap för den som förmår eller tillåter en underårig person att ingå en äktenskapsliknande förbindelse. Detta gäller

under förutsättning att förbindelsen ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som dels innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, dels innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

I propositionen berördes också frågan hur den nya straffbestämmelsen när det gäller informella barnäktenskap förhåller sig till det faktum att det är tillåtet för barn över 15 år att, med vårdnadshavarens samtycke, leva i en samborelation. Regeringen konstaterade i den delen att en äktenskapsliknande förbindelse, i enlighet med de förutsättningar som ställs upp i straffbestämmelsen, innebär längre gående rättsverkningar än ett samboförhållande, såväl personliga som ekonomiska.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade och avstyrkte ett motsvarande motionsyrkande våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Som skäl anfördes följande:

Utskottet konstaterar att sambolagen är en skyddslagstiftning som ska bereda ett minimiskydd åt den svagare av två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Skyddet inträder när de faktiska förhållandena är sådana som lagen beskriver och alltså utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från sambornas sida om detta (till skillnad från ett äktenskap som ju förutsätter en vigsel). Skyddet tar sikte på delning av den gemensamma bostaden och det gemensamma bohaget. Det uppställs inte någon åldersgräns för att det skydd som sambolagen tillhandahåller ska inträda. Däremot uppställer lagen särskilda villkor för att en underårig sambo, eller en underårig blivande sambo, ska kunna avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen. I så fall ska förmyndarens skriftliga medgivande inhämtas.

Som redovisas ovan innehåller den proposition om ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet som nyligen överlämnades till riksdagen förslag om ett nytt brott, barnäktenskapsbrott. Genom det föreslagna nya brottet kriminaliseras s.k. informella äktenskap för den som förmår eller tillåter en underårig person att ingå en äktenskapsliknande förbindelse. En förutsättning är att förbindelsen ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som dels innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, dels innefattar frågan om upplösning av förbindelsen. När det gäller frågan hur straffbestämmelsen om informella barnäktenskap förhåller sig till det faktum att det är tillåtet för barn över 15 år att, med vårdnadshavarens samtycke, leva i en samborelation konstateras i propositionen att en äktenskapsliknande förbindelse innebär längre gående rättsverkningar än ett samboförhållande, såväl personliga som ekonomiska.

Utskottet finner mot den redovisade bakgrunden inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som konstaterar att en ny reglering om barnäktenskapsbrott i fråga om informella äktenskap numera är införd, står fast vid sitt tidigare ställningstagande. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Samboegendom

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om samboegendom. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 7 (C).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en lagändring som innebär att sambor kan avtala om att deras gemensamma bostad ska utgöra samboegendom trots att den inte införskaffats för gemensamt bruk.

Gällande rätt

Som framgår av föregående avsnitt avses med sambor enligt sambolagen (2003:376) två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll (1 §). Sambors gemensamma bostad och bohag utgör samboegendom, under förutsättning att egendomen har förvärvats för gemensam användning (3 §). Man talar om att egendomen på detta sätt är gemensamt uppbyggd. När ett samboförhållande upphör, ska på begäran av någon av samborna samboegendomen fördelas mellan dem genom bodelning (8 §). Sambor eller blivande sambor får avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen (9 §).

De förvärv som en sambo gör med stöd av sambolagens regler om upplösning av samboförhållandet blir av s.k. familjerättsligt slag. Om däremot en sambo i samband med upplösningen av samboförhållandet gör andra förvärv som är grundade på avtal mellan samborna faller dessa utanför de familjerättsliga förvärvens krets. Ett avtal mellan sambor kan exempelvis inte med familjerättslig verkan medföra att all parternas egendom ska ingå i en kommande bodelning. För sambor blir det i fråga om annan egendom än bostad och bohag som har förvärvats för gemensam användning fortfarande nödvändigt att använda de s.k. förmögenhetsrättsliga avtalsformerna för att åstadkomma en övergång av äganderätt mellan dem. Detta har motiverats bl.a. med att systemet skulle bli alltför lösligt och inbjuda till missbruk på borgenärernas bekostnad om man intog motsatt ståndpunkt och tillät samborna att efter fritt val överföra även annan egendom mellan sig på familjerättslig väg. (Se prop. 1986/87:1 s. 107 f., jfr prop. 2002/03:80 s. 32.)

I sambolagens förarbeten betonas vidare att det bör undvikas att samboregleringen i alltför hög grad närmar sig den äktenskapsrättsliga regleringen. Till skillnad från äktenskap och partnerskap innebär ett samboförhållande att särskilda rättsregler blir tillämpliga på samlevnaden utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från sambornas sida om detta. Utgångspunkten bör, tilläggs det, vara att det inte får införas så utförliga regler för sambor att man därigenom åstadkommer vad som skulle kunna betecknas som ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. Samboregleringen bör därför inriktas på att tillhandahålla juridiska lösningar på företrädesvis ekonomiska problem och på de frågor där det finns ett praktiskt skyddsbehov för parterna. (Se prop. 2002/03:80 s. 25.)

Tidigare behandling

Utskottet behandlade och avstyrkte ett motsvarande motionsyrkande våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Som skäl anfördes följande:

En utgångspunkt för sambolagen har varit att lagen ska innehålla bestämmelser om det som är oundgängligt att reglera, medan sambor i övrigt har möjlighet att ordna sina ekonomiska mellanhavanden genom bl.a. avtal, testamenten och försäkringar. Sambors gemensamma bostad och bohag utgör samboegendom, under förutsättning att egendomen har förvärvats för gemensam användning. Man talar om att egendomen på detta sätt är gemensamt uppbyggd, och det är också den egendomen som omfattas av samboregleringens bodelningsregler vid en upplösning av samboförhållandet. När det gäller annan egendom än bostad och bohag som har förvärvats för gemensam användning är det nödvändigt även för sambor att använda de s.k. förmögenhetsrättsliga avtalsformerna för att åstadkomma en övergång av äganderätt, t.ex. köp eller gåva. Detta har motiverats bl.a. med att systemet skulle bli alltför lösligt och inbjuda till missbruk på borgenärernas bekostnad om man intog motsatt ståndpunkt och tillät samborna att efter fritt val överföra även annan egendom mellan sig på familjerättslig väg. När en sambo bidrar med ett ekonomiskt tillskott för att förbättra egendom som den andra sambon äger sedan tidigare – denne bekostar t.ex. renovering eller utbyggnad av ett hus på den andra sambons fastighet – kan samborna sålunda komma överens om vad den ekonomiska följderna av tillskottet ska vara. De kan exempelvis träffa avtal om att den sambo som gör tillskottet ska bli delägare i egendomen eller dokumentera att det har skett en försträckning.

Utskottet är inte berett att ta initiativ till en lagändring av det slag som föreslås i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid sitt tidigare ställningstagande och är därmed fortfarande inte berett att ta initiativ till en lagändring av det slag som föreslås i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet. Utskottet hänvisar bl.a. till en pågående utredning.

Jämför reservation 8 (M, C, L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) anförs att det kan råda osäkerhet om vad som gäller i fråga om föräldraskap efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Motionärerna begär därför ett tillkännagivande till regeringen om att säkerställa barnets rätt till rättsliga föräldrar och att tillsätta en utredning som ser över regleringen på området (yrkande 10.1).

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som förtydligar och stärker den rättsliga tryggheten för barn i Sverige som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet.

Den rättsliga regleringen

I Sverige gäller principen att den kvinna som föder ett barn alltid anses som barnets mor, och den principen tillämpas av svenska myndigheter även vid surrogatarrangemang i utlandet. Det finns mot bakgrund av denna moderskapsprincip i dag inte några regler om erkännande av utländska fastställelser av moderskap.

När det däremot gäller faderskap finns det särskilda regler som tar sikte på internationella förhållanden. Enligt 7 och 8 §§ lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor gäller i Sverige som huvudregel en utländsk fastställelse av faderskap i form av bekräftelse eller domstolsavgörande. Den utländska fastställelsen kan t.ex. avse ett barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang, och fastställelsen gäller i Sverige även om mannen i fråga inte är barnets genetiska far.

Inte sällan fastställs faderskapet till barn som tillkommit genom utländska surrogatarrangemang i barnets födelseland genom att en anteckning om faderskapet görs i barnets födelsebevis. En sådan anteckning är varken att betrakta som en bekräftelse eller ett domstolsavgörande och kan därför inte erkännas i Sverige enligt den ovan nämnda regleringen. För att åstadkomma ett rättsligt giltigt faderskap för barnet i Sverige krävs i dessa fall i stället att den genetiska fadern bekräftar faderskapet under medverkan av en socialnämnd eller att en talan om fastställande av faderskapet väcks i en svensk domstol. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2019 infördes utökade möjligheter i sådana situationer för socialnämnder och domstolar att

fastställa faderskap enligt svensk lag (prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368).

För att åstadkomma ett rättsligt föräldraskap för en person som inte anses vara far enligt den s.k. faderskapspresumtionen och inte heller kan åberopa eller utverka en giltig fastställelse krävs att denna person adopterar barnet. För att en kvinna ska kunna bli mor till ett barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet krävs sålunda att hon adopterar barnet (jfr dock nedan om praxis från Högsta domstolen för fall där en adoption inte är möjlig). Det blir i förekommande fall fråga om en s.k. styvbarnsadoption.

Genom lagändringar som trädde i kraft i september 2018 (prop. 2017/18:121, bet. 2017/18:CU14, rskr. 2017/18:372) infördes utökade möjligheter till automatiskt erkännande av utländska adoptionsbeslut, vilket även omfattar adoptionsbeslut som meddelats efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Genom den nya regleringen erkänns i Sverige inte bara sådana adoptionsbeslut som har meddelats i adoptivföräldrarnas hemviststat, utan även adoptionsbeslut som har meddelats eller annars gäller i den stat där adoptivbarnet hade sin hemvist när förfarandet inleddes. Detta innebär att adoptivföräldern inte längre behöver ansöka om godkännande hos Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) för att adoptionen i dessa fall ska gälla i Sverige. Vidare har ett utländskt adoptionsbeslut som erkänns i Sverige numera samma rättsverkningar som ett svenskt adoptionsbeslut.

Regeringsuppdrag om ökad kunskap i frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet

På uppdrag av regeringen (Ju2018/03399/L2) har MFoF tagit fram ett kunskapsstöd som är tänkt att ge vägledning till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Vägledningen är också anpassad för myndigheternas kontakter med enskilda. Den finns tillgänglig på myndighetens webbplats.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Motionsyrkandena avstyrktes då bl.a. med hänvisning till 2019 års lagändringar om utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag samt regeringsuppdraget till MFoF om ett kunskapsstöd i frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Avgöranden från Högsta domstolen

Högsta domstolen har nyligen slagit fast att det i vissa fall kan finnas skäl att erkänna ett barns rättsliga relation till en tilltänkt förälder i Sverige trots att det

inte finns lagstöd för det. Sålunda kan det – när det har etablerats en faktisk familjerelation mellan barnet och den som utpekats som moder i en utländsk dom – vara nödvändigt att erkänna den utländska domen trots att den person som anges som mor inte fött barnet och det saknas svenskt lagstöd för ett erkännande. Det förutsätter dock att barnets rättigheter inte kan tillgodoses på något annat lämpligare sätt som också är förenligt med barnets bästa, exempelvis genom en adoption. (Se rättsfallen NJA 2019 s. 504 och NJA 2019 s. 969.)

Utredningen om utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige

Regeringen fattade den 27 februari 2020 beslut om kommittédirektiven Utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige (dir. 2020:19). Utredningsuppdraget omfattar bl.a. frågan om barn i Sverige som har tillkommit genom ett internationellt surrogatarrangemang. Utredaren ska i den delen analysera konsekvenserna av att det saknas regler som gör det möjligt att, när en familj flyttar till Sverige, här göra ett utländskt moderskap gällande för en kvinna som inte har fött barnet och som inte heller är gift eller sambo med den som har fött barnet samt överväga att införa regler om utländska moderskap. Utredaren ska också analysera i vilka fall det med hänsyn till barnets rätt till privatliv och utifrån en genomgång av vad som bedöms vara barnets bästa kan krävas att barnet får en rättslig relation till en tilltänkt förälder i Sverige erkänd, trots att det saknas lagstöd för föräldraskap i svensk rätt, samt överväga att införa en lagreglering. I uppdraget ingår även att föreslå de författningsändringar som bedöms vara nödvändiga eller lämpliga. Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Utskottets ställningstagande

I likhet med tidigare konstaterar utskottet att det 2019 infördes utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket har gjort det lättare att fastställa faderskapet i Sverige för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Dessutom har MFoF tagit fram ett kunskapsstöd som ska ge vägledning till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör internationella surrogatarrangemang. Vidare gav regeringen i februari 2020 Utredningen om utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige ett uppdrag som omfattar bl.a. frågan om barn i Sverige som har tillkommit genom ett internationellt surrogatarrangemang. I uppdraget ingår att analysera konsekvenserna av att det saknas regler som gör det möjligt att, när en familj flyttar till Sverige, här göra ett utländskt moderskap gällande för en kvinna som inte har fött barnet och som inte heller är gift eller sambo med den som har fött barnet samt överväga att införa regler om utländska moderskap. Utredaren ska också analysera i vilka fall det med hänsyn till barnets rätt till privatliv och

utifrån en genomgång av vad som bedöms vara barnets bästa kan krävas att barnet får en rättslig relation till en tilltänkt förälder i Sverige erkänd, trots att det saknas lagstöd för föräldraskap i svensk rätt, samt överväga att införa en lagreglering. Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Utskottet anser mot den bakgrunden att det inte finns skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 9 (S, V, MP).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 31 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över förutsättningarna för att i större utsträckning möjliggöra vårdnadsöverflyttning och adoption av familjehemsplacerade barn.

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen om att ta initiativ till ändringar i regelverket för vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar. Motionärerna framhåller att lagstiftningen måste säkerställa barnets bästa (yrkande 7.1). Enligt motionärerna bör dessutom mål om överflyttning av vårdnaden om placerade barn och unga prövas av förvaltningsdomstol (yrkande 9). Vidare bör adoptionslagstiftningen ses över för att underlätta nationella adoptioner av familjehemsplacerade barn (yrkande 10).

I kommittémotion 2020/21:3139 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) föreslås ett tillkännagivande om att regleringen om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar bör förtydligas. Enligt motionärerna behöver den underliggande inriktningen att som utgångspunkt få till stånd en återförening mellan barnet och de biologiska föräldrarna tydligare balanseras mot barnets behov av varaktighet i fråga om en trygg och väl fungerande familjehemsplacering, i synnerhet när barnet varit placerat sedan mycket unga år (yrkande 3). Motionärerna begär även ett tillkännagivande om att mål om överflyttning av vårdnaden om placerade barn och unga ska prövas av förvaltningsdomstol (yrkande 6).

I motion 2020/21:1301 begär Åsa Coenraads m.fl. (M) tillkännagivanden till regeringen om att förenkla inhemska adoptioner (yrkande 1) och om att fler

otrygga barn ska ges möjlighet till en trygg uppväxt genom adoption (yrkande 2).

Bakgrund

Vårdnadsöverflyttning

I 6 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om vårdnad och om överflyttning av vårdnad. Regleringen innebär bl.a. följande.

Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om bl.a. vårdnad. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid bl.a. risken för att barnet far illa samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn ska också tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. (Se 2 a §.) I en remiss om ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister som regeringen överlämnade till Lagrådet den 11 februari 2021 föreslås bl.a. att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor – inte bara beslut – om bl.a. vårdnad. Vidare föreslås att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om bl.a. vårdnad samt att barnets åsikter – inte bara vilja – ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, ska allmän domstol besluta om ändring i vårdnaden. Om bristen gäller båda föräldrarna, ska domstolen flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Frågan kan prövas bl.a. på talan av socialnämnden. (Se 7 §.)

Om ett barn stadigvarande har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet, kan föräldrar under vissa omständigheter fräntas vårdnaden även om de inte brustit i omvårdnaden om sitt barn på ett sätt som medför bestående fara för barnets person enligt ovan (dvs. 7 §). Om det sålunda är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, ska allmän domstol utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare ha vårdnaden om barnet. Frågor om en sådan överflyttning av vårdnaden prövas enbart på talan av socialnämnden. (Se 8 §.)

Syftet bakom bestämmelsen om att möjliggöra en överflyttning av vårdnaden till dem som tagit emot ett barn i ett familjehem är att barnet därigenom kan ges en uppväxt under stabila och trygga förhållanden. Genom bestämmelsen kan det förhindras att barnet rycks upp ur den miljö där barnet vistats i flera år och där barnet känner en större trygghet och känslomässig förankring än i ursprungshemmet. Barnet ska ha rotat sig i familjehemmet och känna en sådan stabilitet och gemenskap där att det uppfattar hemmet som sitt eget. Det är därför viktigt att utreda barnets anknytning till familjehemmet liksom kontakten med de biologiska föräldrarna. Genom kravet att det ska vara uppenbart bäst för barnet att rådande förhållanden får bestå markeras

bestämmelsens undantagskaraktär. (Se rättsfallet NJA 2014 s. 307 med där gjorda hänvisningar.)

Den beskrivna regleringen om vårdnadsöverflyttning till bl.a. familjehemsföräldrar infördes 1983. Med anledning av att regleringen kom till sparsam användning infördes 2003 bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, om att socialnämnden särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när ett barn har varit placerat i samma familjehem under tre år (6 kap. 8 § SoL respektive 13 § LVU). Riksdagen har också nyligen beslutat om ändringar i dessa lagar som dels innebär en skyldighet för socialnämnden att därefter överväga frågan årligen, dels förtydligar vad socialnämnden särskilt ska beakta vid ett sådant övervägande (bet. 2020/21:SoU5, rskr. 2020/21:128). Sålunda ska särskilt beaktas barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning, barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående samt barnets relation till sina föräldrar. Lagändringarna trädde i kraft den 1 mars 2021. I samma lagstiftningsärendet tillkännagav riksdagen också för regeringen att socialnämndens skyldighet enligt SoL och LVU att för första gången överväga en ansökan om vårdnadsöverflyttning bör inträda senast efter det att barnet varit placerat i samma familjehem under två år, i stället för som nu tre år.

Adoption

De grundläggande bestämmelserna om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. Regleringen innebär bl.a. följande.

Barnets bästa ska ges störst vikt vid alla frågor som rör adoption av ett barn (1 §). Ett barn får adopteras endast om det med beaktande av samtliga omständigheter är lämpligt. Vid den bedömningen ska särskilt beaktas barnets behov av adoption och sökandens lämplighet att adoptera. (Se 2 §.)

För adoption krävs det vidare samtycke från en förälder som är vårdnadshavare, men däremot inte från en förälder som är utan del i vårdnaden. Om en överflyttning av vårdnaden har skett enligt regleringen ovan, krävs det alltså inte samtycke från den biologiska förälder som har mist vårdnaden. En sådan förälder har däremot rätt att komma till tals i adoptionsärendet. Det finns även vissa möjligheter att besluta om adoption utan en vårdnadshavares samtycke, nämligen om vårdnadshavaren befinner sig på okänd ort eller är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. Utöver detta finns en möjlighet till undantag från kravet på samtycke om det finns synnerliga skäl för det. (Se 8 och 18 §§.)

Riksdagens tillkännagivande m.m.

Riksdagen beslutade våren 2020, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av reglerna om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar (bet. 2019/20:CU17, rskr. 2019/20:235). Utskottet anförde följande:

Utskottet konstaterar att frågan om barnets intressen när det gäller barn som är placerade i familjehem har varit föremål för stor uppmärksamhet och diskussion i olika sammanhang under senare tid. Diskussionen har främst tagit sikte på regleringen i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och socialtjänstlagen (2001:453), som hör till socialutskottets beredningsområde. I socialutskottet pågår beredning av ett förslag till utskottsinitiativ om ändringar i bl.a. LVU. Den regleringen omfattar, såvitt här är av särskilt intresse, frågan om när och under vilka förutsättningar som socialnämnden bör ta initiativ till en vårdnadsöverflyttning.

Inom ramen för den debatt som har förts har det även ifrågasatts om barnets bästa i tillräckligt hög grad tillgodoses genom de ovan redovisade bestämmelserna om vårdnadsöverflyttning och adoption i föräldrabalken. Det handlar närmare bestämt om huruvida bestämmelsernas nuvarande utformning möjliggör vårdnadsöverflyttning och adoption i den utsträckning som barnets bästa får anses motivera. Mot bl.a. den bakgrunden anser utskottet att det finns skäl för en översyn av föräldrabalkens reglering i nämnda hänseenden. I sammanhanget finns det också anledning att titta närmare på om formerna och ordningen för prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning i de aktuella fallen är ändamålsenliga, t.ex. när det gäller vid vilken slags domstol som prövningen görs och vem som har rätt att initiera prövningen. Regeringen bör därför ta initiativ till en sådan översyn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Vid en presskonferens den 12 februari 2021 aviserade justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och jämställdhets- och bostadsminister Märta Stenevi att regeringen senare under våren kommer att tillsätta en utredning om vårdnadsöverflyttning och adoption av familjehemsplacerade barn.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att riksdagen, på utskottets förslag, våren 2020 riktade ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till en översyn av reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar i syfte att säkerställa barnets bästa i dessa sammanhang. Det handlar närmare bestämt om att utreda huruvida bestämmelsernas nuvarande utformning möjliggör vårdnadsöverflyttning och adoption i den utsträckning som barnets bästa får anses motivera. Enligt tillkännagivandet ska regeringen också titta närmare på om formerna och ordningen för prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning i de aktuella fallen är ändamålsenliga, t.ex. när det gäller vid vilken slags domstol som prövningen görs och vem som har rätt att initiera prövningen.

Det kan vidare konstateras att riksdagen nyligen har beslutat om ändringar i anknytande lagstiftning, SoL och LVU, i form av dels förtydligande kriterier för vad socialnämnden särskilt ska beakta när den överväger om det finns skäl att ansöka om en vårdnadsöverflyttning enligt föräldrabalken för ett barn som varit placerat i samma familjehem i tre år, dels en skyldighet för socialnämnden att därefter överväga frågan årligen. Riksdagen har i samband med dessa lagändringar också tillkännagett för regeringen att socialnämndens skyldighet enligt SoL och LVU att för första gången överväga en ansökan om vårdnadsöverflyttning bör inträda senast efter det att barnet varit placerat i samma familjehem under två år, i stället för som nu tre år.

Utskottet anser att det är angeläget att en utredning om föräldrabalkens reglering kommer till stånd i enlighet med det tillkännagivande som tidigare meddelats, och utskottet förutsätter att en sådan utredning nu tillsätts skyndsamt i enlighet med vad som nyligen aviserats. Regeringen bör därefter återkomma med de lagförslag som kan anses påkallade för att säkerställa dels att barnets bästa verkligen går före alla andra intressen när det gäller vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, dels att prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar görs i den ordning som är mest lämplig och ändamålsenlig. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Adoption i övrigt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ändringar i regelverket för adoptioner i övrigt. Utskottet hänvisar till en pågående utredning och tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 10 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden. Den situation som åsyftas är när en tidigare familjehemsförälder lever i ett nytt parförhållande och den som ska adopteras inte har någon närmare relation till den nya partnern.

I kommittémotion 2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 21 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen över en ansökan om adoption.

2018 års reglering om adoptioner

Som framgår av föregående avsnitt finns de grundläggande bestämmelserna om adoption i 4 kap. föräldrabalken. Våren 2018 beslutade riksdagen om en modernisering av regelverket som trädde i kraft den 1 september 2018 (prop. 2017/18:121, bet. 2017/18:CU14, rskr. 2017/18:372).

Regleringen i 4 kap. föräldrabalken innebär, utöver vad som redogjorts för ovan, bl.a. följande.

Barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. (Se 3 §.) Om barnet har fyllt 12 år krävs dessutom att han eller hon samtycker till adoptionen (7 §).

Domstolen ska se till att ett ärende om adoption blir tillräckligt utrett (13 §) och ska uppdra åt socialnämnden att utse någon att genomföra en adoptionsutredning (14 §). Den som genomför en sådan utredning ska undersöka om förutsättningarna för adoption är uppfyllda och ska alltid försöka klarlägga barnets inställning. Utredaren ska redovisa det som har framkommit för domstolen och lämna ett förslag till beslut. (Se 15 §.)

Regleringen anger också vilka personer som domstolen ska bereda tillfälle att yttra sig direkt till domstolen över ansökan om adoption. Domstolen ska som huvudregel ge den som är förälder till den som sökanden vill adoptera tillfälle att yttra sig inom en viss tid (18 §). Samma sak gäller den som sökanden vill adoptera, om han eller hon har fyllt 18 år (19 §).

När det gäller vem som får adoptera föreskrivs att makar och sambor endast får adoptera gemensamt. En make eller sambo får dock med sin makes eller sambos samtycke adoptera hans eller hennes barn (s.k. styvbarnsadoption). Vidare får andra än makar och sambor inte adoptera gemensamt. (Se 6 §.)

Tidigare behandling

I 2018 års lagstiftningsärende om modernare adoptionsregler behandlade utskottet även motionsyrkanden motsvarande det som nu är aktuellt om att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen. Motionsyrkandena avstyrktes av följande skäl:

Utskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom regeringens lagförslag när det gäller regleringen av barnets delaktighet i adoptionsprocessen genom att det införs en ny, allmän bestämmelse om att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen. Genom att bestämmelsen placeras i inledningen av kapitlet om adoption tydliggörs att rätten till delaktighet gäller under hela handläggningen av adoptionsärendet och att det är domstolen som har det yttersta ansvaret för att kraven är uppfyllda. Utskottet har vidare ställt sig bakom regeringens lagförslag när det gäller utredningen inför domstolens beslut och domstolsprövningen. Regleringen innebär att det är domstolen som har det yttersta ansvaret för att utredningen i ärendet är fullständig, men att tanken är att utredningen ska vara genomförd i och med att adoptionsutredningen överlämnas – detta eftersom det oftast är lämpligast att barnet

får tillfälle att komma till tals inom ramen för adoptionsutredningen. Domstolen är mot den bakgrunden inte skyldig att ge den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till domstolen.

Eftersom utskottet alltså anser att regleringen är väl avvägd finns det inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

I samma lagstiftningsärende behandlade utskottet också motionsyrkanden motsvarande det som nu är aktuellt om att regeringen bör se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden. Utskottet redogjorde inledningsvis för regeringens uttalanden i propositionen om att utredningen inte övervägt frågor om att möjliggöra gemensam adoption och styvbarnsadoption även efter en separation, t.ex. i fall där någon vill manifestera sin relation till en styvförälder genom en adoption trots att styvföräldern och den andra föräldern inte längre är gifta eller sambor eller i fall där någon som har vuxit upp i ett familjehem vill bli adopterad av de tidigare familjehemsföräldrarna först sedan de har separerat. Regeringen hade därför inte haft möjlighet att behandla frågorna närmare inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena av följande skäl:

Som redovisas i propositionen har regeringen inte haft möjlighet att inom ramen för detta lagstiftningsärende behandla frågan om vuxenadoption för tidigare familjehemsföräldrar som separerat eller för en styvförälder som separerat från den andra föräldern. Samma sak gäller den situation som beskrivs i motionerna när en tidigare familjehemsförälder dessutom lever i en ny parrelation. Utskottet beklagar att dessa frågor inte har kunnat behandlas i ärendet men förutsätter att regeringen vid en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till att utreda dem. Mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Härefter, våren 2019, behandlades motionsyrkanden motsvarande de som nu är aktuella i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet fann inte skäl att frångå sina ställningstaganden i lagstiftningsärendet om modernare adoptionsregler, och motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla

Regeringen gav den 10 december 2020 en särskild utredare i uppdrag att se över utformningen av föräldraskapsregler om föräldraskap och i övrigt överväga vissa förändringar av de familjerättsliga reglerna (dir. 2020:132). En del av uppdraget gäller utökade möjligheter till adoption. Utredaren ska i den delen ta ställning till dels om det ska bli möjligt med gemensam adoption för personer som inte längre är gifta eller sambor med varandra, dels om det ska bli möjligt med styvbarnsadoption av en tidigare makes eller sambos barn. Förslag ska lämnas på de författningsändringar som behövs.

I kommittédirektiven anges som bakgrund bl.a. att det kan tänkas att ett barn senare i livet genom adoption vill manifesteras sin relation till en styvförälder som barnet vuxit upp med, trots att styvföräldern inte längre är gift eller sambo med barnets förälder. På motsvarande sätt kan någon som har vuxit upp i ett familjehem vilja bli adopterad av de tidigare familjehemsföräldrarna men att de då har separerat. Vid dödsfall inom familjen kan det tänkas att någon som har vuxit upp med en styvförälder vill bli adopterad av denne utan att släktskapet till den avlidna föräldern skärs av. Som regelverket ser ut är det i dag inte möjligt med adoption i någon av dessa situationer. Reglerna tillåter heller inte att den som är gift eller sambo ensam adopterar t.ex. en tidigare makes barn. Det konstateras vidare att lagstiftningen nyligen har moderniserats men att det kan hävdas att reglerna om gemensam adoption och styvbarnsadoption framstår som väl restriktiva och inte i tillräcklig utsträckning tillåter att starka familjeband som ett barn skapat med en social förälder kan formaliseras genom adoption efter separation eller dödsfall.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2022.

Utskottets ställningstagande

När det gäller förslaget i motion 2020/21:3248 (L) yrkande 5, om att regeringen bör se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden, konstaterar utskottet att Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla har fått i uppdrag att titta på frågan om utökade möjligheter till adoption. Utredaren ska i den delen bl.a. ta ställning till om det ska bli möjligt med styvbarnsadoption av en tidigare makes eller sambos barn. I kommittédirektiven anges som exempel att den som är gift eller sambo ensam vill adoptera en tidigare makes barn. Genom uppdraget får motionsyrkandet anses ha blivit tillgodosett, och det bör därför avslås.

När det sedan gäller förslaget i motion 2020/21:3275 (L) yrkande 21, om att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen över en ansökan om adoption, finner utskottet inte skäl att frånga sina tidigare ställningstaganden. Även detta motionsyrkande bör därför avslås.

Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Utskottet hänvisar till ett utredningsförslag som gör det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn samt förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som Barnkonventionens utredningens slutsatser kan ge anledning till.

Jämför reservation 11 (SD, C, L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:655 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 7.1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som ger automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Motsvarande förslag läggs fram i kommittémotionerna 2020/21:1611 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkandena 5–7 och 2020/21:1832 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 37–39. Enligt motionärerna finns det annars en risk för att ett barn går miste om sin far.

Motsvarande förslag läggs också fram i kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 11.

Bakgrund

Som redovisats tidigare i betänkandet finns bestämmelser om vårdnad i 6 kap. föräldrabalken. Bestämmelserna innebär, såvitt här är av intresse, bl.a. följande.

Om föräldrarna är gifta med varandra, har de gemensam vårdnad från barnets födsel. Om föräldrarna inte är gifta med varandra, är modern ensam vårdnadshavare. Om föräldrarna senare ingår äktenskap med varandra, får de gemensam vårdnad om barnet.

Om en av föräldrarna är ensam vårdnadshavare och föräldrarna vill ha gemensam vårdnad, kan de tillsammans lämna in en ansökan till domstolen som då ska besluta om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart att en sådan vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

Föräldrarna kan också få gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda. En sådan anmälan kan göras antingen till socialnämnden i samband med att nämnden ska godkänna en faderskapsbekräftelse eller också direkt till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare.

I övrigt kan vårdnaden ändras genom avtal som godkänns av socialnämnden eller genom beslut av domstol. Domstolen ska besluta i enlighet med vad som är bäst för barnet och ska i vårdnadsfrågan fästa avseende särskilt vid

föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. I en remiss om ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister som regeringen överlämnade till Lagrådet den 11 februari 2021 föreslås en ändring i denna del som innebär att i vårdnadsfrågan ska i stället särskilt avseende fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet. Vidare är barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna en omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av barnets bästa.

I praktiken fanns en presumtion för gemensam vårdnad till följd av den vårdnadsreform som genomfördes 1998. Den presumtionen upphävdes genom den vårdnadsreform som genomfördes 2006.

I 6 kap. föräldrabalken finns också bestämmelser om barnets rätt till umgänge med en förälder. Av regleringen följer att barnet har rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Detta gäller oberoende av om den föräldern har del i vårdnaden eller inte. Vidare har båda föräldrarna ett ansvar för att barnets behov av ett sådant umgänge tillgodoses så långt möjligt. Den som är vårdnadshavare ska även till den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det.

Tidigare lagstiftningsarbete

År 1999 presenterades departementspromemorian Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av 6 kap. föräldrabalken (Ds 1999:57). I promemorian föreslogs bl.a. att föräldrar som inte är gifta med varandra när barnet föds ska få gemensam vårdnad när tre månader har gått från det att faderskapet har fastställts genom en bekräftelse som har godkänts av socialnämnden, om ingen av föräldrarna inom denna tid anmäler till socialnämnden att han eller hon motsätter sig gemensam vårdnad.

Regeringen behandlade promemorians förslag i proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn. I propositionen konstaterade regeringen bl.a. att det för ogifta föräldrar som är ense om att ha gemensam vårdnad finns ett antal möjligheter att på ett enkelt sätt få det. Enligt regeringen innebar promemorians förslag här ingen förbättring, eftersom det inte skulle finnas någon anledning att vänta tre månader på att få gemensam vårdnad. För ogifta föräldrar som inte är ense i vårdnadsfrågan kunde det säkert i vissa fall ifrågasättas om det verkligen finns förutsättningar för gemensam vårdnad. Detta gällde särskilt mot bakgrund av den utveckling som skett sedan promemorian presenterades 1999. Den presumtion för gemensam vårdnad som i praktiken infördes 1998 upphävdes genom 2006 års vårdnadsreform.

Det måste numera, anförde regeringen vidare, i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Det var därför enligt regeringen inte en lämplig lösning att ha en reglering som innebär att gemensam vårdnad kan uppkomma om inte en anmälan görs inom en viss tid, dvs. på grund av passivitet.

Regeringen gjorde sammanfattningsvis bedömningen att promemorians förslag inte borde genomföras.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen konstaterade utskottet, i likhet med regeringen, att situationen var annorlunda mot den som gällde när promemorians förslag lämnades 1999. Någon presumtion för gemensam vårdnad fanns inte längre, utan det måste i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Mot denna bakgrund instämde utskottet i regeringens bedömning att förslaget om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar inte borde genomföras, och riksdagen följde utskottets förslag (bet. 2009/10:CU20, rskr. 2009/10:358).

Utredningen om faderskap och föräldraskap

Utredningen om faderskap och föräldraskap lämnar i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) förslag som gör det möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse. Utredningen föreslår också att föräldrarna, i samband med en sådan elektronisk bekräftelse, ska ges möjlighet att anmäla gemensam vårdnad om barnet. För att ersätta den muntliga information som socialnämnden i dag brukar lämna i samband med en faderskapsbekräftelse, ska föräldrarna i samband med den elektroniska bekräftelsen även få skriftlig information om vårdnad och om möjligheten att anmäla gemensam vårdnad. Betänkandet har remitterats, och enligt regeringens propositionsförteckning planeras en proposition under våren 2021.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det inte fanns skäl att frånga riksdagens ställningstagande i samband med behandlingen av proposition 2009/10:192 (bet. 2009/10:CU20). Utskottet hänvisade också till förslagen från Utredningen om faderskap och föräldraskap som dels gör det möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse, dels ger föräldrarna möjlighet att i samband med en sådan elektronisk bekräftelse anmäla gemensam vårdnad om barnet. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Barnkonventionsutredningen

Barnkonventionsutredningen har haft i uppdrag att bl.a. genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen (dir. 2018:20). Uppdraget redovisades i november 2020 i betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63).

Utredningen har kommit fram till att det inte överensstämmer med artikel 18.1 barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet.

Utskottets ställningstagande

I likhet med tidigare konstaterar utskottet att det i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) lämnas förslag som gör det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn. En proposition i saken förväntas under våren 2021. Utskottet konstaterar vidare att Barnkonventionsutredningen i sitt nyligen överlämnade betänkande har kommit fram till att det inte överensstämmer med barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som Barnkonventionsutredningens slutsatser kan ge anledning till. Därmed finner utskottet inte skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör följaktligen avslås.

En könsneutral förädrabalk

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en könsneutral förädrabalk. Utskottet hänvisar till en pågående utredning.

Jämför det särskilda yttrandet (V).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:179 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen för att göra den materiellt och språkligt könsneutral. Enligt motionärerna saknas det skäl att göra åtskillnad mellan moderskap, faderskap och föräldraskap.

Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner

Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner överlämnade i november 2017 sitt betänkande Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92).

I betänkandet föreslogs bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av förädrabalken för att göra den könsneutral. Utredningen förklarade att den under sitt arbete noterat ett antal situationer där föräldrars situation försvåras på grund av att förädrabalken inte

är könsneutral. Det gäller bl.a. vissa oklarheter i nuvarande praxis i fråga om registrering av föräldraskap i folkbokföringen.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet konstaterade då att förslaget från Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner om bl.a. en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral var föremål för beredning. Motionsyrkandet avstyrktes med motiveringen att det inte fanns skäl att föregripa det pågående arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla

Regeringen gav den 10 december 2020 en särskild utredare i uppdrag att se över utformningen av föräldrabalkens regler om föräldraskap och i övrigt överväga vissa förändringar av de familjerättsliga reglerna (dir. 2020:132). Uppdraget syftar till att – med utgångspunkt i barnets bästa – åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldraansvar som är anpassade till olika familjekonstellationer.

En del av uppdraget tar sikte på att göra föräldrabalken könsneutral. I den delen anförs bl.a. att till följd av de bestämmelser om föräldraskap efter assisterad befruktning och ändrad könstillhörighet som redan införts har frågan om vem som är biologisk eller genetisk mor eller far till ett barn getts mindre rättslig betydelse. Alla identifierar sig inte heller nödvändigtvis med något av dessa föräldrabegrepp. Inom ramen för arbetet med att se över strukturen för regelverket finns det därför anledning att överväga att införa ett mer generellt och könsneutralt föräldraskapsbegrepp.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2022.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla har fått i uppdrag att åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldraansvar som är anpassade till olika familjekonstellationer. En del av uppdraget tar sikte på att göra föräldrabalken könsneutral, och utredaren ska överväga att införa ett mer generellt och könsneutralt föräldraskapsbegrepp. Därmed får motionsyrkandet anses ha blivit tillgodosett, och det bör därför avslås.

Överförmyndare, gode män och förvaltare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om överförmyndare, gode män och förvaltare. Utskottet hänvisar till en pågående utredning.

Jämför reservation 12 (M), 13 (SD), 14 (KD, L) och 15 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) begärs flera tillkännagivanden till regeringen om överförmyndare, gode män och förvaltare. Motionärerna föreslår att det snarast införs ett nationellt register över ställföreträdare (yrkande 3), att tillsynen på området förbättras och möjligheterna till sanktioner utökas (yrkande 4), att den enskilde ges bättre rätt till ekonomisk ersättning vid skada (yrkande 5), att det tydliggörs vilka kvalitetskriterier som ska gälla för ställföreträdare och deras arbete samt att efterlevnaden säkerställs (yrkande 6) och att det införs regler om ett rimligt högsta antal personer som en ställföreträdare får företräda (yrkande 7).

I kommittémotion 2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) begärs flera tillkännagivanden som innebär att regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i lagstiftningen om gode män. Det föreslås att kontrollen vid förordnandet av gode män ska skärpas på så sätt att utdrag ur belastningsregistret ska vara obligatoriskt (yrkande 55). Det föreslås också att utbildningen för gode män ska vara obligatorisk (yrkande 56).

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) föreslås tillkännagivanden till regeringen dels om att se över systemet med bl.a. gode män för att säkerställa att man kan rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer (yrkande 42), dels om att inrätta en nationell myndighetsfunktion med ansvar för bl.a. tillsynen över de gode männen (yrkande 41).

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att dels förtydliga regelverket för gode män så att den gode mannen är medveten om omfattningen av sitt åtagande, dels göra det enklare för en god man att avsäga sig uppdraget.

I kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en ny utredning om överförmyndare, gode män och förvaltare efter det att Ställföreträdarutredningen har redovisat sitt uppdrag våren 2021. Enligt motionärerna möjliggör inte direktiven för den pågående utredningen en sådan bred översyn av systemet som behövs.

I motion 2019/20:2021 föreslår Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) flera tillkännagivanden till regeringen om en översyn av lagstiftningen om gode män. Motionären föreslår att det inrättas ett nationellt register över gode män (yrkande 1), att det vidtas åtgärder för att komma till rätta med missbruk av

utsatta människors situation (yrkande 2), att man ser över möjligheten att använda sig av professionella gode män (yrkande 3), att man verkar för att gode män ansluter sig till de ansvarsförsäkringar som finns för uppdraget (yrkande 4) och att lagstiftningen på området moderniseras (yrkande 5).

Eva Lindh (S) begär i motion 2020/21:742 ett tillkännagivande till regeringen om att fortsätta översynen av struktur, lagar och regler kring godmanskap och förvaltarskap.

I motion 2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen om en översyn av systemet med bl.a. gode män. Det föreslås att det inrättas en nationellt ansvarig myndighet och ett nationellt register över gode män (yrkande 1), att det införs en nationell, obligatorisk utbildning för gode män (yrkande 2), att det bedrivs ett strategiskt arbete för att rekrytera gode män (yrkande 3), att det görs möjligt för gode män att avsluta ett godmanskap (yrkande 4), att man ser över möjligheten att använda sig av professionella gode män (yrkande 5), att det vidtas åtgärder för att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation (yrkande 6), att man verkar för att gode män ansluter sig till de ansvarsförsäkringar som finns för uppdraget (yrkande 7) och att lagstiftningen på området moderniseras (yrkande 8).

I motion 2020/21:1999 begär Linus Sköld m.fl. (S) ett tillkännagivande till regeringen om att överväga en utredning om hur ställföreträdarskap kan bli en mer välfungerande samhällelig funktion.

I motion 2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att se över villkoren för gode män för att kunna möta dagens och framtidens behov.

I motion 2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ensamkommande barn som vill söka asyl i Sverige snabbt ska få en god man med rätt kompetens förordnad för sig.

I motion 2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör göra en genomgripande översyn av lagstiftningen om överförmyndare och gode män (yrkande 1) och i det sammanhanget ta initiativ till att möjliggöra professionella ställföreträdare (yrkande 2). Regeringen bör också verka för att införa ett nationellt register över gode män (yrkande 3).

Gällande rätt

Gode män och förvaltare enligt föräldrabalken

Bestämmelser om gode män och förvaltare finns i 11 kap. föräldrabalken. Av dessa följer att rätten, om det behövs, ska besluta att anordna godmanskap för någon som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person (4 §). Om det inte är tillräckligt med ett godmanskap, kan i stället förvaltarskap anordnas (7 §).

Till god man eller förvaltare ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Föreslår den enskilde en viss person som god man eller förvaltare, ska den personen förordnas, om han eller hon är lämplig och vill åta sig uppdraget. Innan någon förordnas ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs. (Se 12 §.) Detta innebär enligt förarbetena att kontroll normalt ska göras av såväl belastningsregistret som Kronofogdemyndighetens register. Vidare ska uppgifter från referenspersoner i regel inhämtas. (Se prop. 2013/14:225 s. 44.)

Godmanskapet ska upphöra om en god man inte längre behövs. En god man har vidare rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Den gode mannen är dock, i de fall godmanskapet ska fortsätta, som huvudregel skyldig att kvarstå till dess att en ny god man har utsetts. Skyldigheten att kvarstå som god man gäller dock inte om den gode mannen har skälig orsak att bli entledigad innan en ny god man har utsetts. Det som nu har angetts gäller också i fråga om förvaltarskap. (Se 19 och 19 a §§.)

Vid bedömningen av om en ställföreträdare har skälig orsak att bli entledigad ska det göras en avvägning mellan de skäl som ställföreträdaren har för att uppdraget ska upphöra och den enskildes behov av att det kontinuerligt finns en ställföreträdare förordnad. Exempel på omständigheter som kan ge en ställföreträdare rätt att omedelbart lämna uppdraget är allvarlig sjukdom, att ställföreträdaren ska tillträda en tjänst som omöjliggör ett fortsatt uppdrag eller att huvudmannen allvarligt har hotat eller utövat våld mot ställföreträdaren. Kravet för att en god man ska anses ha skälig orsak att lämna uppdraget är som utgångspunkt inte lika högt ställt som när det gäller en förvaltare. Även vid mer reguljära godmanskap kan den intresseavvägning som ska göras dock i många fall leda till att den gode mannen får godta inte helt obetydliga olägenheter i avvaktan på att en ersättare utses. Vid bedömningen av vad som skäligen kan begäras av den gode mannen ska man beakta bl.a. hur svårt det är för överförmyndaren att hitta en ersättare. Ju längre tid det tar att utse en ny god man, desto lägre krav ska gälla för att de skäl som den gode mannen har för att lämna uppdraget ska anses tillräckliga. (Se prop. 2013/14:225 s. 24 f. och 47 samt rättsfallet NJA 2018 s. 246.)

Allmänna bestämmelser om gode mäns och förvaltares verksamhet finns i 12 kap. föräldrabalken. Gode män och förvaltare ska omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde (3 §). De är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde (14 §). Det finns en möjlighet, men inte någon skyldighet, för gode män och förvaltare att teckna en ansvarsförsäkring.

I föräldrabalken finns också bestämmelser om gode mäns och förvaltares vård av egendom m.m. (14 och 15 kap.) och om tillsyn över deras verksamhet (16 kap.). Överförmyndaren har rätt att för tillsynsändamål begära uppgifter från myndigheter och även från banker och vissa andra finansiella företag.

I föräldrabalken finns vidare bestämmelser om överförmyndare, inbegripet länsstyrelsens tillsyn över överförmyndarens verksamhet (19 kap.).

Kompletterande bestämmelser om bl.a. överförmyndarnas och länsstyrelsernas tillsyn finns i förmynderskapsförordningen (1995:379).

Gode män för ensamkommande barn

Enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn ska sådana barn förses med en god man så snart det är möjligt efter ankomsten till Sverige. Den gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta hans eller hennes angelägenheter.

Som närmare utvecklas i förarbetena består den gode mannens uppdrag ytterst i att tillförsäkra barnet en trygg tillvaro under dess första tid här i landet och se till att barnet får omvårdnad, trygghet och en god fostran. I detta ligger att den gode mannen ska ha regelbunden kontakt inte bara med barnet utan också med t.ex. det hem som barnet vistas i, den som företräder barnet i ett pågående utlänningsärende samt den skola som barnet går i. Den gode mannen ska aktivt se till att dessa och andra kontakter kommer till stånd och upprätthålls. Han eller hon ska vidare bevaka att försörjnings- och utbildningsfrågorna får en tillfredsställande lösning samt säkerställa att barnet får den tillsyn som behövs. (Se prop. 2004/05:136 s. 29 f.)

Beslut om förordnande av god man fattas av överförmyndaren i den kommun där barnet vistas efter ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden. Överförmyndaren kan även ta upp frågan självmant. Om barnet därefter beviljas uppehållstillstånd, ska den gode mannen ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken. När barnet fyller 18 år upphör godmanskapet automatiskt.

I fråga om vem som kan utses till god man tillämpas bestämmelserna i föräldrabalken om lämplighet och kontroll av gode män och förvaltare. Dock gäller det tillägget att överförmyndaren vid lämplighetsbedömningen ska fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i.

Tidigare åtgärder på området samt riksdagsbehandling

Regeringen gav i juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsatte att kommunerna ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga. Länsstyrelsernas uppdrag redovisades i september 2017.

Riksdagen beslutade, på utskottets förslag, våren 2017 om ett tillkännagivande till regeringen i fråga om överförmyndare, gode män och förvaltare (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). Enligt tillkännagivandet bör regeringen snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar, och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Förslag som enligt tillkännagivandet bör övervägas är bl.a. utbildningen för gode män och

förvaltare, ett offentligt ställföreträdarregister, ett nationellt blankettsystem och ett system för enhetlig redovisning.

Riksrevisionen publicerade i december 2017 en granskningsrapport om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33). Riksrevisionen rekommenderade i sin granskningsrapport att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet, att regeringen tar ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram om ett nationellt ställföreträdarregister och ger en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det samt att regeringen, på kort sikt, ger en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå.

Regeringen fattade i maj 2018 tre beslut som var inriktade på att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare i form av

- förordningsändringar som ställer krav på berörda länsstyrelser att bedriva ett aktivt arbete med samordning och samverkan i frågor om tillsyn och tillsynsvägledning
- ett uppdrag till länsstyrelserna att ta fram riktlinjer för hur ställföreträdare bör redovisa sin förvaltning, för hur överförmyndare bör granska ställföreträdarens förvaltning och för hur överförmyndare bör kontrollera en persons lämplighet som ställföreträdare
- ett uppdrag till Statskontoret att överväga hur länsstyrelsernas samordning av tillsynen och tillsynsvägledningen ytterligare kan förbättras.

Förordningsändringarna trädde i kraft i juli 2018, och uppdragen till länsstyrelserna respektive Statskontoret redovisades i april 2019.

Utskottet behandlade motionsyrkanden om överförmyndare, gode män – inklusive gode män för ensamkommande barn – och förvaltare våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till riksdagens tillkännagivande från 2017 samt pågående och aviserat arbete inom Regeringskansliet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Ställföreträdarutredningen

Regeringen fattade i juli 2019 beslut om kommittédirektiven Ställföreträdarskap att lita på – en översyn av reglerna om gode män och förvaltare (dir. 2019:44). Den särskilda utredarens uppdrag är att se över reglerna om gode män och förvaltare för att säkerställa att reglerna är moderna och rättssäkra. Utredaren ska inte se över ställföreträdarsystemet som helhet, utan inriktningen på uppdraget är att utredaren ska koncentrera sig på de områden där det finns problem och brister. Genom uppdraget slutredovisades riksdagens tillkännagivande från 2017.

Utredaren ska ägna särskild uppmärksamhet åt bl.a. de frågor som räknas upp nedan, men är oförhindrad att överväga även andra närliggande åtgärder, om det bedöms lämpligt och möjligt inom den bestämda tidsramen för

uppdraget. Utredaren ska lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som behövs. Uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021.

Ett bättre stöd till utsedda ställföreträdare

Utredaren ska undersöka vilket behov av utbildning och stöd som ställföreträdare har och ta ställning till hur detta bäst kan tillgodoses.

Professionella ställföreträdare i särskilda fall

Utredaren ska ta ställning till i vilka särskilda fall som ställföreträdaruppdrag bör kunna utföras av kommunala tjänstemän eller andra professionella ställföreträdare samt om juridiska personer ska kunna förordnas att utföra ställföreträdaruppdrag.

Nationellt ställföreträdarregister

Utredaren ska ta ställning till om och hur ett nationellt ställföreträdarregister kan upprättas.

Tidpunkt för utbetalning av ställföreträdares arvode

Utredaren ska analysera om reglerna om ställföreträdares arvode och utlägg bör ändras i syfte att göra det möjligt för ställföreträdare att få ersättning i ett tidigare skede än vad som ofta är fallet i dag.

Den kommunala överförmyndarverksamhetens organisation och kompetens

Utredaren ska

- överväga om det bör ställas krav på att överförmyndarverksamheten ska vara organiserad i viss form
- överväga om kommunerna bör få ändra organisationsformen för överförmyndarverksamheten under löpande mandatperiod
- överväga om överförmyndare och överförmyndarnämnder bör få en utökad möjlighet att delegera beslutanderätten
- överväga om det är lämpligt att ställa krav på att överförmyndaren eller ledamöterna i en överförmyndarnämnd, tillsammans eller var för sig, ska ha viss särskild kompetens eller, och om så inte bedöms vara fallet, överväga andra sätt för att skapa bättre förutsättningar för dem att utföra sitt uppdrag.

Bättre kontroll över ställföreträdares förvaltning

Utredaren ska bl.a.

- överväga om lagstiftningen bör förtydligas i fråga om vilka krav som ska ställas på ställföreträdares redovisning av förvaltningen och på överförmyndarnas granskning
- överväga om överförmyndarna bör få utökade möjligheter att vid behov kontrollera en ställföreträdares förvaltning
- ta ställning till om överförmyndare inom ramen för tillsynsverksamheten bör få inhämta uppgifter från fler aktörer än vad som är fallet i dag
- ta ställning till om ställföreträdare bör kunna lämna in årsräkningar över förvaltningen till överförmyndaren mer utspritt under året och om det behövs andra åtgärder för att säkerställa att överförmyndarens granskning sker inom en rimlig tid.

En bättre samordning av tillsynen över överförmyndarna

Utredaren ska, med utgångspunkt i Statskontorets förslag på området, ta ställning till hur tillsynen över överförmyndarna och tillsynsvägledningen bör vara organiserad i framtiden.

Effektivare tillsynsverktyg och sanktionsmöjligheter vid tillsynen över överförmyndarverksamheten

Utredaren ska ta ställning till vilka ytterligare tillsynsverktyg och sanktionsmöjligheter som länsstyrelserna behöver vid tillsynen över överförmyndarna.

Statistik av hög kvalitet

Utredaren ska, med beaktande av länsstyrelsernas rapport på området,

- analysera och ta ställning till vilka regeländringar och andra åtgärder som behövs för att säkerställa att statistiken på ställföreträdarområdet håller en hög kvalitet och omfattar sådana uppgifter som är relevanta och nödvändiga för att kunna följa tillsynsarbetet samt planera och följa upp verksamheten
- analysera om de uppgifter som samlas in bör utgöra officiell statistik och i så fall föreslå vilken myndighet som ska vara officiell statistikmyndighet.

Förbättrade möjligheter för den enskilde att få ekonomiska skador ersatta

Utredaren ska ta ställning till hur enskilda kan få förbättrade möjligheter att få ersättning för sådana ekonomiska skador som har uppstått på grund av ställföreträdares misskötsamhet.

Enklare för enskilda att föra fram klagomål och få stöd vid frågor om ställföreträdarskapet

Utredaren ska ta ställning till hur det kan underlättas för enskilda att få stöd vid frågor om ställföreträdarskapet och föra fram klagomål.

Utökad insyn för den enskilde i ställföreträdarens arbete

Utredaren ska överväga om den enskilde bör ges möjlighet till utökad insyn i ställföreträdarens förvaltning.

Insatser för en ökad digitalisering

Utredaren ska

- ta ställning till vilka ändringar som behövs för att överförmyndarna, övriga berörda myndigheter och ställföreträdarna i så stor utsträckning som möjligt ska kunna använda sig av digitala hjälpmedel
- analysera hur den ökade digitaliseringen i samhället på olika sätt kan underlätta en ställföreträdarens möjligheter att hjälpa huvudmannen
- överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt.

Frågor om att utse gode män för ensamkommande barn

Utredaren ska analysera i vilken utsträckning det förekommer ensamkommande barn som har uppehållsrätt i Sverige och som har behov av en företrädare och ta ställning till om reglerna om företrädarskap för dessa barn behöver ändras.

Behörig överförmyndare och domstol

Utredaren ska analysera om reglerna om behörig överförmyndare och domstol när den enskilde inte är folkbokförd i Sverige är ändamålsenliga och utifrån sin analys ta ställning till vilka regeländringar eller andra åtgärder som behövs.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att se över regelverket för överförmyndare, gode män och förvaltare för att säkerställa att reglerna är moderna och rättssäkra. Som redovisas ovan omfattar uppdraget en mängd olika frågor som utredaren ska ägna särskild uppmärksamhet åt, men utredaren är oförhindrad att överväga även andra närliggande åtgärder om det bedöms lämpligt och möjligt inom den bestämda tidsramen för uppdraget. Utredaren ska lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som behövs, och uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021. Utskottet anser mot den bakgrunden att det inte finns skäl för någon åtgärd från

riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Framtidsfullmakter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om framtidsfullmakter. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående utredningar. Jämför reservation 16 (C) och 17 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras digitalt samt registreras i ett offentligt register.

I kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta olika åtgärder som har anknytning till bestämmelserna om framtidsfullmakter. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att enskilda ges möjlighet att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård, med beaktande av dessa frågors särskilda karaktär. I avvaktan på detta bör regeringen ta initiativ till att förtydliga gränsdragningen till hälso- och sjukvård. Regeringen bör också ta nödvändiga initiativ till att framtidsfullmakter ska kunna registreras digitalt i ett nationellt register.

I motion 2020/21:2405 av Hans Hoff (S) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att utreda behovet av att utöka tillämpningsområdet för framtidsfullmakter till att omfatta även vård och omsorg.

Lagen om framtidsfullmakter

Våren 2017 beslutade riksdagen om lagen (2017:310) om framtidsfullmakter (prop. 2016/17:30, bet. 2016/17:CU11, rskr. 2016/17:221). Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 2017, innebär bl.a. följande.

En framtidsfullmakt är en fullmakt åt någon att företräda fullmaktsgivaren om han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Ekonomiska och personliga angelägenheter kan omfattas av en framtidsfullmakt. Åtgärder inom hälso- och sjukvård (enligt hälso- och sjukvårdslagen [2017:30]) samt tandvård (enligt tandvårdslagen [1985:125]) kan dock inte omfattas. Med hälso- och sjukvård avses enligt hälso- och sjukvårdslagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador samt även sjuktransporter och omhändertagande av avlidna. Med

tandvård avses enligt tandvårdslagen åtgärder för att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan. Inte heller kan en framtidsfullmakt omfatta vissa frågor av utpräglat personlig karaktär som att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande.

En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och undertecknad av fullmaktsgivaren samt bevitnad av två personer. Av fullmakten ska det framgå att det är fråga om en framtidsfullmakt samt vilka angelägenheter som fullmakten avser och vad som i övrigt ska gälla.

Samtidigt med den nya lagen infördes i föräldralken (17 kap.) behörighetsregler för anhöriga till personer som inte längre kan ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Behörighetsreglerna skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan tidigare brukat utföra.

Riksdagens tillkännagivande och tidigare behandling i övrigt

I 2017 års lagstiftningsärende om framtidsfullmakter beslutade riksdagen också, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter.

I samma lagstiftningsärende behandlade utskottet även motionsyrkanden om att det bör vara möjligt att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård och att gränsdragningen till dessa områden bör förtydligas. Utskottet hänvisade till vad som redovisades i propositionen om att Utredningen om beslutoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning föreslagit att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom hälso- och sjukvård samt tandvård (SOU 2015:80) och att utredningens förslag var föremål för beredning inom Regeringskansliet. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående beredningsarbetet inte borde föregripas genom någon åtgärd från riksdagen, och motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Motsvarande motionsyrkanden om hälso- och sjukvård har härefter behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte därmed motionsyrkandena. I samma betänkande behandlades även ett motionsyrkande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som skapar utrymme för att registrera elektroniskt upprättade framtidsfullmakter. Utskottet fann inte behov av någon åtgärd från riksdagens sida, mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande från 2017 om elektroniska framtidsfullmakter och att regeringen aviserat en översyn av frågan. Även detta motionsyrkande avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om beslutsförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning m.m.

Som har berörts ovan föreslår Utredningen om beslutsförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom bl.a. hälso- och sjukvård samt tandvård.

I ett frågesvar den 25 november 2020 om lagstiftning om patienter med bristande beslutsförmåga i hälso- och sjukvården (fr. 2020/21:555) anförde statsrådet Lena Hallengren bl.a. följande:

Förslag till lagstiftning om under vilka förutsättningar som vård kan ges en person som på grund av långvarigt nedsatt beslutsförmåga inte själv kan ge sitt samtycke lämnades 2015 i betänkandet Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80). Utredningens förslag möttes under remitteringen av ett blandat mottagande. I mars i år lämnades ett nytt förslag till lagstiftning i betänkandet Framtidens teknik i omsorgens tjänst (SOU 2020:14). Betänkandet har remitterats och frågan bereds nu vidare i Regeringskansliet.

Ställföreträdarutredningen

Som framgår av det föregående avsnittet om överförmyndare, gode män och förvaltare fattade regeringen i juli 2019 beslut om kommittédirektiven Ställföreträdarskap att lita på – en översyn av reglerna om gode män och förvaltare (dir. 2019:44). I uppdraget ingår att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Regeringen anför i denna del att det är positivt om handlingar kan hanteras elektroniskt i så stor utsträckning som möjligt. Det finns därför skäl att i detta sammanhang närmare undersöka om och hur elektroniska framtidsfullmakter skulle kunna fungera och i vilka avseenden som det nuvarande regelverket behöver anpassas för att en sådan utveckling ska vara möjlig. Även frågan om ett register aktualiseras. Uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021. Genom uppdraget i denna del anses riksdagens tillkännagivande från 2017 om framtidsfullmakter slutbehandlat.

Utskottets ställningstagande

När det gäller frågan om digital hantering av framtidsfullmakter och ett register konstaterar utskottet att Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Även frågan om ett register aktualiseras enligt kommittédirektiven. Uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021. Det finns därför inte något behov av åtgärd från riksdagens sida i frågan enligt utskottet.

När det sedan gäller frågan om tillämpningsområdet för framtidsfullmakter samt gränsdragningen till hälso- och sjukvård konstaterar utskottet följande. Det som ligger utanför fullmaktshavarens behörighet är att samtycka till eller

på andra sätt ta ställning till olika hälso- och sjukvårdsåtgärder eller tandvårdsåtgärder för fullmaktsgivarens räkning. Som anges i hälso- och sjukvårdslagen handlar det om åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador samt även sjuktransporter och omhändertagande av avlidna. Som anges i tandvårdslagen handlar det om åtgärder för att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan. Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att ta initiativ till någon åtgärd när det gäller frågan om gränsdragningar. Vidare är frågan om en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom bl.a. hälso- och sjukvård samt tandvård fortfarande föremål för beredning, i enlighet med vad som redovisas ovan om Utredningen om beslutsförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning. Utskottet står fast vid sitt tidigare ställningstagande att resultatet av det pågående beredningsarbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen.

Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Dödförklaring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av regelverket för dödförklaring. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden. Jämför reservation 18 (M).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 19 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen om dödförklaring. Motionärerna pekar på att svenska myndigheter inte tillerkänner vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Det innebär att processen försvåras och fördröjs för de anhöriga.

Bakgrund

Om en folkbokförd persons civilstånd ändras i samband med dödsfall i utlandet, ska det registreras i folkbokföringsdatabasen. Den begärda ändringen måste då styrkas genom handlingar eller annan utredning. Om underlaget är bristfälligt eller oklart, görs ingen registrering i folkbokföringen.

Den som fått avslag på sin ansökan om ändring av civilstånd eller registrering av dödsfall i folkbokföringen kan ansöka om dödförklaring av personen som uppges ha dött. Dödförklaringsärendena handläggs av en särskild nämnd inom Skatteverket.

Bestämmelser om dödförklaring finns i lagen (2005:130) om dödförklaring, som är tillämplig på försvunna personer som kan befaras vara döda.

Av lagen framgår att om det är utrett att den försvunne är död, får han eller hon dödförklaras omedelbart (2 §).

Om det inte är utrett att den försvunne är död men det med hänsyn till omständigheterna kring försvinnandet och vad som i övrigt är känt finns en hög grad av sannolikhet för att han eller hon är död, får frågan om dödförklaring tas upp tidigast ett år efter försvinnandet (3 § första stycket).

Om försvinnandet har skett i samband med en naturkatastrof eller en stor olycka eller under liknande omständigheter och det finns en mycket hög grad av sannolikhet för att den försvunne är död, får frågan om dödförklaring tas upp omedelbart (3 § andra stycket).

I andra fall (än de som avses i 2 och 3 §§) får frågan om dödförklaring tas upp tidigast fem år efter försvinnandet (4 §).

Reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga, juridiska och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. (Se prop. 2004/05:88 s. 14 f.)

Frågesvar

Finansminister Magdalena Andersson anförde i ett frågesvar den 5 oktober 2016 (fr. 2016/17:44) att det i fråga om personer som uppges ha försvunnit och omkommit i länder med stora brister i det administrativa systemet ofta är svårt att få fram den bevisning som krävs för dödförklaring tidigare än fem år efter försvinnandet. Enligt statsrådet är de negativa juridiska och ekonomiska konsekvenser som det kan innebära för nära anhöriga att en familjemedlem inte kan dödförklaras inte önskvärda. Samtidigt skulle dödförklaringar av personer som i själva verket lever också få mycket negativa följder. Ändringar i lagen om dödförklaring bereds för närvarande inte inom Regeringskansliet. Statsrådet framhöll att vissa av de problem som kan uppkomma för de anhöriga kan lösas på annat sätt i väntan på en dödförklaring. Det går t.ex. att utverka ensam vårdnad i domstol eller föra talan om äktenskapsskillnad.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet konstaterade då i likhet med tidigare att reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. I väntan på en dödförklaring kan vissa av de problem som

kan uppkomma för anhöriga lösas på annat sätt. Det går t.ex. att föra talan om äktenskapsskillnad i domstol.

Utskottet fann därmed inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, och motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och motionsyrkandet bör därför avslås.

Laglott

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en översyn av bröstarvingars rätt till laglott. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

I motion 2020/21:1065 begär Betty Malmberg (M) tillkännagivanden till regeringen om att ärvdabalken bör ändras så att testators yttersta vilja ska gälla i fall där det finns ett testamente upprättat (yrkande 1) och om att se över laglottssystemet i syfte att öka respekten för testators vilja (yrkande 2).

I motion 2020/21:1529 begär Tina Acketoft (L) ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att reformera arvsrätten på så sätt att laglotten avskaffas och arvlåtaren fullt ut får bestämma över sin kvarlåtenskap.

Liknande förslag om att avskaffa laglotten finns i motionerna 2020/21:2318 av Boriana Åberg (M) och 2020/21:3516 av Alexandra Anstrell m.fl. (M).

Bakgrund

Enligt 2 kap. ärvdabalken går ett arv i första hand till den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn (eller barnbarn), med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar en make. Hälften av den arvslott som en bröstarvinge har rätt till enligt dessa regler kallas laglott. Bröstarvingen har alltid rätt att få ut laglotten i arv efter arvlåtaren. Skulle arvlåtaren ha testamenterat bort egendom som omfattas av laglotsanspråket, kan bröstarvingen begära jämkning av testamentet inom en viss tid. Sker inte det, har bröstarvingen förlorat sin rätt. Bröstarvingens laglott skyddas inte bara mot ett testamente utan även mot gåvor som till syftet är att likställa med ett testamente.

De flesta länder i Europa har ett laglottssystem av något slag som begränsar arvlåtarens rätt att testamentera.

I proposition 1986/87:1 Äktenskapsbalk m.m. föreslog regeringen de regler i 3 kap. ärvdabalken om efterlevande makes arvsrätt som gäller nu. I pro-

positionen gjorde regeringen även bedömningen att de nuvarande reglerna om rätt till laglott skulle behållas.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen (bet. 1986/87:LU18) påminde lagutskottet om att laglottsinstitutet har två syften, nämligen dels att bevara en del av den avlidnes kvarlåtenskap åt hans eller hennes närmaste släktingar, dels att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes och förhindra att arvlåtaren genom testamente i alltför hög grad gynnar någon eller några av dem på de övrigas bekostnad. Enligt utskottets mening kunde det med visst fog hävdas att ingen i dagens samhälle är beroende av ett arv från sina föräldrar för sin försörjning. Utskottet ansåg att laglotten som en ekonomisk garanti därför har mindre vikt numera. Enligt utskottet kunde laglotten dock inte anses ha spelat ut sin roll för bröstarvingarna. Särskilt för särkullbarn har den fortfarande betydelse, och i ett äktenskap där makarna har gemensamma barn kan den ena maken av olika skäl vilja prioritera dessa barn på bekostnad av barn som maken har i ett tidigare äktenskap eller tillsammans med en förälder som han eller hon inte varit gift med. Ett avskaffande av laglottsinstitutet skulle, fortsatte utskottet, innebära att fältet lämnades fritt för makarna att helt utesluta särkullbarnen från arvsrätt. En sådan ordning framstod enligt utskottet inte som tillfredsställande, särskilt med tanke på att barn till föräldrar som inte varit gifta med varandra först i början av 1970-talet fick rätt till arv efter sin far och hans släkt och att denna reform ännu inte helt slagit igenom i den allmänna rättsuppfattningen. För att bibehålla rätten till laglott talade vidare, enligt utskottets mening, att denna är djupt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och att det i detta avseende i princip råder nordisk rättslikhet. På grund av vad som anförts ansåg utskottet att laglottsinstitutet som sådant inte borde avskaffas.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande, nämligen att det saknas tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om bröstarvingars rätt till laglott. Motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 19 (M).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av regelverket för särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv. Enligt motionärerna bör reglerna utvärderas och eventuella behov av moderniseringar utredas.

I motion 2020/21:1067 begär Betty Malmberg (M) ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till en ändring i 3 kap. 8 § ärvdabalken på så sätt att det inte ska ställas upp något krav på konkret efterarvsrätt för att bestämmelsen ska kunna tillämpas.

Bakgrund

Allmänt om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

I 3 kap. ärvdabalken finns särskilda regler om makars arvsrätt. Reglerna trädde i kraft 1988 och hade samband med den nya äktenskapsbalken som trädde i kraft samtidigt. Reglerna innebär att en make vid den andra makens död tar arv efter honom eller henne framför makarnas gemensamma bröstarvingar. Dessa bröstarvingar ärver i stället den först avlidna maken vid den efterlevande makens död, s.k. efterarv.

Om det finns bröstarvingar efter den först avlidna maken som inte också är den efterlevandes barn, s.k. särkullbarn, gäller särskilda regler. Dessa innebär att särkullbarn har rätt att omedelbart få ut sitt arv efter en avliden förälder. Särkullbarnen kan dock avstå från sin rätt till förmån för den efterlevande maken. Om särkullbarnen avstår sin rätt, blir de berättigade till efterarv på samma sätt som makarnas gemensamma bröstarvingar.

Det finns möjlighet för makar att genom testamente begränsa särkullbarnens arvsrätt till förmån för den efterlevande maken. Testamentsrätten begränsas dock på vanligt sätt av särkullbarnens rätt till laglott.

År 1996 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att bl.a. undersöka om 1988 års ändringar i arvsordningen slagit igenom på det sätt som varit avsett samt utvärdera reformen utifrån den frågeställningen och föreslå de lagändringar som kunde vara motiverade. Uppdraget redovisades 1998 i betänkandet Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring (SOU 1998:110). I betänkandet gjorde utredningen bedömningen att 1988 års

ändringar i arvsordningen verkade överensstämma väl med allmänhetens rättsuppfattning och alltså hade fått önskat genomslag.

Särskilt om 3 kap. 8 § ärvdabalken

Om det vid den efterlevande makens död finns arvsberättigade efter endast en av makarna, gäller enligt 3 kap. 8 § ärvdabalken att dessa arvingar ska ärva allt. Bestämmelsen får sin praktiska betydelse i fall där den sist avlidna maken saknar arvingar. Den innebär att Allmänna arvsfonden i en sådan situation inte får del i den sist avlidna makens kvarlåtenskap utan får stå tillbaka för den först avlidnes arvsberättigade släktingar. En förutsättning för arvsrätt enligt 3 kap. 8 § ärvdabalken är att släktingen i fråga har en konkret efterarvsrätt enligt samma kapitel (se rättsfallen NJA 1993 s. 145 och NJA 2005 s. 400). Detta innebär att arvingar till den först avlidna maken som vid dennes död fått ut hela sitt arv, vilket vanligen är fallet i fråga om särkullbarn, inte har rätt till arv vid den efterlevande makens död enligt 3 kap. 8 § ärvdabalken.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden om en översyn av regelverket för särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det saknades tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna på området. Motionsyrkandet avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Motion 2020/21:3103 (M) yrkande 17 bör därför avslås.

Inte heller anser utskottet att förslaget i motion 2020/21:1067 (M), om en ändring i 3 kap. 8 § ärvdabalken, ger anledning till någon åtgärd från riksdagens sida. Även detta motionsyrkande bör därför avslås.

Arvsrätt för kusiner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om arvsrätt för kusiner. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstaganden. Jämför reservation 20 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 33 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Enligt motionärerna kan en sådan arvsrätt antas stå bättre i överensstämmelse med den avlidnes vilja än att arvet tillfaller Allmänna arvsfonden. Motionärerna pekar i sammanhanget på att Allmänna arvsfonden har fått kritik för bristande kontroll av att fördelade medel endast går till organisationer som i sin verksamhet respekterar demokratiska värderingar.

Bakgrund

Enligt regleringen i ärvdabalken går arvet i första hand till den avlidnes bröstarvingar (2 kap. 1 §), dvs. barn och deras barn (med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar en make). Saknar den avlidne bröstarvingar är den avlidnes föräldrar eller – om någon av dem eller båda har avlidit – syskon och deras barn berättigade till arv (2 kap. 2 §). Är inte heller någon av dessa i livet går arvet i stället till far- och morföräldrar och deras barn (2 kap. 3 §), dvs. den avlidnes farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. Om det inte finns någon efterlevande med ett så nära släktskap till den avlidne, tillfaller arvet i stället Allmänna arvsfonden (5 kap. 1 §).

Allmänna arvsfonden tillkom 1928 i samband med att kusiner och avlägsnare släktingar uteslöts från arvsrätt. Utgångspunkten för det allmänna arvsrätt blev att kvarlåtenskap som flyter in till det allmänna på grund av att en arvsberättigad släkting saknas skulle tillfalla en fond, Allmänna arvsfonden, och användas för att understödja åtgärder som främjar samhällets barnvård. Medlen skulle inte, som tidigare varit fallet, flyta in bland statens övriga inkomster. Skälet till detta var att en begränsning av arvsrätten inte borde göras i syfte att bereda staten inkomster för att täcka löpande utgifter. De successionsrättsliga synpunkterna skulle ensamma vara avgörande så att inte det allmänna arvsrätt kom att uppfattas som en konfiskation av arven. Vidare ansågs det som mindre stötande om arven går till ett ändamål som det kunde ha varit naturligt att tillgodose genom ett testamente. Eftersom det var fråga om en disposition av vissa kvarlåtenskaper som helhet, var uppfattningen att det mest ändamålsenliga var en fondering av arvet. (Se prop. 1928:17, bet. 1LU21.)

Allmänna arvsfondens verksamhet regleras numera av lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden. Enligt denna har fonden till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder. Fonden förvaltas av Kammarkollegiet, som också bevakar fondens rätt till egendom samt för fondens talan i mål och ärenden som rör fonden. Beslut om att fördela stöd ur fonden fattas av Arvsfondsdelegationen, vars ledamöter utses av regeringen. Arv som har tillfallit fonden får helt eller delvis avstås till någon annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller till andra särskilda omständigheter kan anses stämma överens med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall får arv avstås till arvlåtarens släkting eller någon annan person som har stått arvlåtaren nära, om det kan anses skäligt. Regeringen ska årligen redovisa till riksdagen hur fonden förvaltas och hur stöd fördelas från fonden.

Lagrådsremiss om ett modernt regelverk för Allmänna arvsfonden

En remiss som regeringen överlämnade till Lagrådet den 28 januari 2021 innehåller förslag om att modernisera regelverket för Allmänna arvsfonden i syfte att fonden även fortsättningsvis ska vara ett relevant och rättssäkert sätt att förvalta arv efter personer som saknar arvsberättigade släktingar. Moderniseringen syftar också till att lagen ska vara tydlig och lättöverskådlig för dem som berörs av den och för de organisationer som kan söka medel ur fonden. Förslaget, i form av en ny lag om Allmänna arvsfonden, innebär bl.a. följande:

- Målgruppen för Allmänna arvsfonden utökas till att även omfatta äldre personer.
- De övergripande kriterierna för stöd ur Allmänna arvsfonden regleras i lag.
- Det ska inte längre finnas något krav på att en tiondel av de medel som tillfaller Allmänna arvsfonden under året ska läggas till fonden, utan medlen ska kunna delas ut för fondens ändamål.
- Regeringen ska fatta beslut om hur mycket medel som ska kunna delas ut under kommande år.
- En möjlighet införs att hindra att ett beviljat stöd betalas ut om kraven för stöd inte uppfylls, och möjligheterna att återkräva stöd utökas.
- Arv eller försäkringsbelopp som har tillfallit fonden kommer att kunna avstås till en sambo i något fler fall än tidigare.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

I betänkandet En arvsfond i takt med tiden (SOU 2018:70), som ligger till grund för förslagen i lagrådsremissen, lämnas även förslag på hur ett villkor kan utformas som säkerställer att enbart organisationer som i sin verksamhet respekterar värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle kan få stöd, ett s.k. demokrativillkor. Regeringen anför i lagrådsremissen att frågan har krävt en viss kompletterande utredning som ska redovisas senast den 1 augusti 2021.

Regeringen avser därefter att återkomma i frågan om att införa ett demokrati-villkor för Allmänna arvsfonden.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det inte fanns tillräckliga skäl för riksdagen att ta något initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Utskottet hänvisade till dåvarande lagutskottets uttalande i betänkande 2005/06:LU10 om att det torde vara förhållandevis sällsynt att en person saknar andra, närmare anhöriga än kusiner och att det därför med fog kan antas att en arvsrätt för kusiner i det helt övervägande antalet fall inte skulle ha någon betydelse. Utskottet hänvisade vidare till lagutskottets påpekande om den lagstadgade möjligheten för Allmänna arvsfonden att, i de fall arvsfonden är närmast till arv, helt eller delvis avstå arvet till förmån för en kusin till den avlidne och att till detta kommer möjligheten för arvlåtaren att genom testamente förordna om vem kvarlåtenskapen ska tillfalla. Utskottet konstaterade också att det i betänkandet En arvsfond i takt med tiden (SOU 2018:70) lämnas förslag som syftar till att säkerställa att Allmänna arvsfondens medel används för den verksamhet som de är avsedda för samt att medlen hanteras och redovisas transparent, rättssäkert och opartiskt. Motionsyrkandet avstyrktes därmed, och riksdagen följde utskottets förslag.

Interpellation till statsråd

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson anförde den 5 november 2019 i ett interpellationssvar om kusiners arvsrätt bl.a. följande (ip. 2019/20:58):

[...] har frågat mig om jag och regeringen har för avsikt att se över arvsordningen så att kusiner åter kan få arvsrätt när närmare släktingar saknas.

Samhället ser på många sätt annorlunda ut i dag jämfört med när arvsrätten för kusiner slopades för drygt 90 år sedan. Det har till exempel blivit enklare att klargöra vilka arvingar som finns efter en avlidne person. Vissa av de argument som lyftes fram till stöd för att avskaffa arvsrätten för kusiner gör sig därför naturligen inte gällande i samma utsträckning i dag. Avskaffandet av kusiners arvsrätt byggde dock på argument av olika slag. Det är till exempel fortfarande förhållandevis sällsynt att en person saknar andra, närmare släktingar än kusiner. En arvsrätt för kusiner skulle därför i de allra flesta fall inte ha någon betydelse.

Det ska också framhållas att Allmänna arvsfonden, i de fall fonden är närmast till arv, har möjlighet att under vissa förutsättningar avstå arvet. Det stämmer inte att Allmänna arvsfonden tar del i arv eller testamente i strid med den ursprungliga tanken med fonden. Arvsfondens verksamhet är nog reglerad i lag, och de medel som tillfaller fonden gör stor skillnad i samhället. Medlen används för att stödja ideell verksamhet till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning.

Arvsrätten kan inte utsträckas hur långt som helst. Någonstans måste gränsen dras. Att gränsen går vid kusiner är inte unikt för vårt land. Sedan arvsrätten för kusiner avskaffades i Sverige har flera nordiska länder följt efter. Det är dock viktigt att påpeka att den som känner en stark samhörighet med sina kusiner har alla möjligheter att i ett testamente bestämma hur kvarlåtenskapen ska fördelas.

Jag kan avslutningsvis konstatera att den fråga som [...] tar upp inte är ny. Den har vid flera tillfällen behandlats i riksdagen. Civilutskottet avstyrkte så sent som i april i år bifall till en motion med samma innebörd. Jag delar den uppfattning som riksdagen gett uttryck för. Det finns därför inte skäl att se över möjligheterna att utvidga arvsrätten till att omfatta kusiner.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har som utgångspunkt inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, nämligen att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta något initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Dessutom konstaterar utskottet att det i en remiss som regeringen överlämnade till Lagrådet den 28 januari 2021 lämnas förslag om ett moderniserat regelverk för Allmänna arvsfonden och att regeringen även avser att återkomma i frågan om att införa ett demokrativillkor för fonden.

Därmed bör motionsyrkandet avslås.

Förverkande av arvsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av reglerna om förverkande av rätt att ta arv. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 21 (L).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av reglerna om förverkande av rätt att ta arv. Enligt motionärerna bör regleringen skärpas till att även omfatta vissa andra fall där arvlåtaren inte dör, t.ex. försök, förberedelse och stämpling till mord.

Gällande rätt

I 15 kap. ärvdabalken finns bestämmelser om förverkande av rätt att ta arv. Regleringen innebär att den som genom brott uppsåtligen har dödat någon inte får ta arv efter den avlidne.

Samma sak gäller när någon annars har orsakat någon annans död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödade person, eller genom att försätta personen i vanmakt eller något annat sådant tillstånd. Detta gäller under förutsättning att den uppsåtliga gärningen är ett brott som kan ge minst ett års fängelse. Exempel på detta är om arvingen har gjort sig skyldig till grov misshandel i kombination med vållande till annans död.

Regleringen träffar inte bara den som är att anse som gärningsman utan även den som har gjort sig skyldig till anstiftan av eller medhjälp till brottet.

Arvsrätten förverkas omedelbart på grund av bestämmelserna, och det krävs alltså inte att personen också har blivit dömd för brottet.

Undantag från reglerna om förverkande gäller i vissa fall, nämligen om gämningsmannen var under femton år eller om det finns synnerliga skäl.

Tidigare behandling

Ett motsvarande motionsyrkande behandlades av utskottet våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet av följande skäl:

Som framgår ovan är bestämmelserna om förverkande av rätt att ta arv tillämpliga i fall där arvtagaren genom brott orsakar arvlåtarens död. Utskottet konstaterar att i de fall arvlåtaren inte dör till följd av brottet finns det möjligheter för arvlåtaren att, med beaktande av det inträffade, förordna om sin egendom genom ett testamente. Bland annat mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av regleringen på området. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om arvsrätt i fråga om digitala tillgångar. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 22 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:1611 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör ta initiativ till att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om upphovsrätt (yrkande 35), till att säkerställa

att även det digitala arvet ingår i dödsboet (yrkande 36) och till att berörda myndigheter informerar pensionärer om hur de kan hantera sin digitala egendom (yrkande 37). Motionärerna anför bl.a. att lagen inte preciserar vad som händer med digitala tillgångar när någon går bort och att man därför kan anta att sådana tillgångar sällan tas upp i bouppteckningen. Motionärerna anser att material som finns i den avlidnes dator eller i molntjänster m.m. som brukats av den avlidne bör specificeras i bouppteckningen och att det därför finns ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i detta avseende. Vidare behöver enligt motionärerna myndigheter som pensionärer kommer i kontakt med i samband med frågor om t.ex. arv och testamente på ett tydligare sätt förmedla information om hur man kan hantera sin digitala egendom, på motsvarande sätt som förmedlas av t.ex. Svenska pensionärsförbundet.

Bakgrund

Om arv

Bestämmelserna i ärvdabalken om den dödes egendom, s.k. kvarlåtenskap, gör ingen åtskillnad mellan materiella och icke-materiella tillgångar. Regleringen innebär bl.a. följande.

Om inte särskild dödsboförvaltning har anordnats ska efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) gemensamt förvalta den dödes egendom under boets utredning. De företräder då dödsboet gentemot tredje man samt har rätt att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärder som inte kan skjutas upp får dock vidtas även om någon delägars samtycke inte kan inhämtas (18 kap. 1 §).

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall har att förvalta boet, ska egendomen vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller annars kan ta hand om egendomen (18 kap. 2 §). Den som har tagit hand om egendomen ska genast underrätta övriga delägare om dödsfallet.

Som huvudregel ska bouppteckning förrättas inom viss tid efter dödsfallet (20 kap. 1 §), och där ska den dödes tillgångar och skulder antecknas sådana de var vid dödsfallet (20 kap. 4 §). Därvid ska tillgångarnas värde och skuldernas belopp anges.

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet ska såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet (20 kap. 6 §). Varje delägare samt efterlevande make eller sambo ska på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen. Bouppgivaren ska på handlingen försäkra på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats.

Arvskifte förrättas av arvingar och universella testamentstagare samt ska föregås av bodelning om den döde var gift (23 kap. 1 §). Inte sällan förekommer det att den avlidne efterlämnar tillgångar som har affektionsvärde för dödsbodelägare, t.ex. familjeporträtt, brev eller arkivhandlingar. Lagen innehåller inte någon bestämmelse om detta. Om en viss dödsbodelägare har en

särskild affektionsmässig anknytning till ett visst föremål kan det tyckas rimligt att denne tillskiftas föremålet i fråga. Om arvingar och universella testamentstagare inte kan enas om arvsiktet, kan domstolen förordna någon att vara skiftesman (23 kap. 5 §). Om skiftesmannen inte kan åstadkomma enighet om en lämplig ordning, får skiftesmannen vid skiftet låta egendomen gå till den eller de delägare som anses vara närmast därtill. (Se Göran Lind och Gösta Walin, Ärvdabalken, del II, 1 februari 2020, Juno, kommentaren till 23 kap. 3 §.)

Den avlidne kan under sin livstid ha nyttjat olika digitala tjänster där material fortfarande finns lagrat vid dödsfallet. För tjänsterna gäller som utgångspunkt det som har avtalats mellan parterna, dvs. mellan den avlidne och den som har tillhandahållit tjänsten. I villkoren kan det t.ex. vara reglerat vad som ska gälla efter att användaren har dött.

Om myndigheters serviceskyldighet

Enligt 6 § förvaltningslagen (2017:900) ska myndigheter lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpens ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet.

Rätten att få hjälp är inte begränsad till viss form. Bestämmelsen innebär dock inte att myndigheternas serviceskyldighet omfattar t.ex. rådgivning av sådant slag som privata ombud med juridisk eller teknisk specialkompetens inom ett visst område tillhandahåller åt enskilda individer och företag. En myndighet är inte skyldig att svara på frågor på ett sätt som förutsätter att den först genomför en omfattande rättsutredning. Det ställs inte heller något krav på myndigheterna att allmänt se till att enskilda kan undvika tidsödande arbete. Servicenivån måste som utgångspunkt anpassas till förutsättningarna i det enskilda fallet, bl.a. med hänsyn till vilka resurser som den enskilde själv har till sitt förfogande eller rimligen kan förväntas skaffa sig. (Se prop. 2016/17:180 s. 291.)

Frågesvar

Dåvarande migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon anförde i ett frågesvar den 19 december 2017 om digital arvsrätt (fr. 2017/18:435) följande:

När en person dör, ska hans eller hennes tillgångar – eller kvarlåtenskap – fördelas. Hur egendomen ska fördelas följer av lag eller testamente. I fråga om den egendom som ska ingå i kvarlåtenskapen görs det inte någon skillnad på om den är materiell eller inte. Det innebär bl.a. att även den avlidnes digitala egendom – på samma sätt som annan slags egendom – ingår i kvarlåtenskapen.

Det kan i sammanhanget nämnas att den avlidne inte nödvändigtvis behöver ha varit ägare till t.ex. de e-böcker som han eller hon under sin livstid har haft tillgång till. Till exempel är det inte ovanligt att innehåll på en s.k. molntjänst endast upplåts till en person med rätt för denne att

använda innehållet under en viss tid. Vilken rätt som en person har till viss egendom är dock inte en arvsrättslig fråga, utan i grunden en fråga om vad som har avtalats mellan parterna.

Jag ser därför inte att det finns ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om hur digital egendom ska behandlas när någon dör.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade våren 2019 motionsyrkanden om arvsrätt i fråga om digitala tillgångar (bet. 2018/19:CU7). Motionsyrkandena avstyrktes av följande skäl:

Utskottet konstaterar att när en person avlider, ska hans eller hennes tillgångar, dvs. kvarlåtenskap, fördelas. Hur egendomen ska fördelas följer av lag eller testamente. I fråga om den egendom som ska ingå i kvarlåtenskapen gör lagstiftningen inte någon åtskillnad mellan materiella och icke materiella tillgångar. Det innebär bl.a. att även den avlidnes digitala egendom – på samma sätt som annan slags egendom – ingår i kvarlåtenskapen och omfattas av regleringen om bl.a. dödsboförvaltning, bouppteckning och arvskitte, i enlighet med vad som kortfattat redogjorts för ovan.

Den avlidne kan under sin livstid ha nyttjat olika digitala tjänster där material fortfarande finns lagrat vid dödsfallet. För tjänsterna gäller som utgångspunkt det som har avtalats mellan parterna, dvs. mellan den avlidne och den som har tillhandahållit tjänsten. Den avlidne behöver inte nödvändigtvis ha varit ägare till material som han eller hon under sin livstid haft tillgång till, och det kan i avtalsvillkoren även vara reglerat vad som ska gälla efter att användaren har dött.

Mot den bakgrunden är utskottet inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som noterar vad som redovisas ovan om myndigheters service-skyldighet, är inte berett att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av förslaget i motion 2020/21:1611 (SD) yrkande 37, om att berörda myndigheter ska informera pensionärer om hur de kan hantera sin digitala egendom. När det gäller övriga motionsförslag står utskottet fast vid den ståndpunkt som utskottet och riksdagen tidigare gett uttryck för. Samtliga motionsyrkanden bör därmed avslås.

Testamentsregister

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 32 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att inrätta ett frivilligt, statligt testamentsregister.

Förslag om att inrätta ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi läggs också fram i kommittémotionerna 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del och 2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 58 samt motion 2020/21:67 av Markus Wiechel (SD).

I motion 2020/21:743 föreslår Ingemar Nilsson (S) ett tillkännagivande om att regeringen snarast bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det blir obligatoriskt att registrera testamenten.

I motion 2020/21:3062 av Emma Hult (MP) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att se över frågan om att inrätta ett frivilligt eller obligatoriskt elektroniskt register för testamenten.

Bakgrund

Skatteverket lämnade 2008 förslag till en reglering av testamentsregister i promemorian Bouppteckningar och testamentsregister (bilaga till dnr 131 79596-08/113). Efter att Justitiedepartementet berett Skatteverkets förslag i promemorian, fann den dåvarande regeringen i ett beslut 2012 inte tillräckliga skäl att gå vidare med förslagen (dnr Ju2008/4624/L2).

År 2012 antogs inom EU förordningen (EU) nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (arvsförordningen). Förordningens bestämmelser började tillämpas 2015. I kommissionens förslag till arvsförordning (COM(2009) 154) redovisades att frågan om registrering av testamenten kommer att bli föremål för ett senare förslag från kommissionen.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson framhöll den 13 april 2016 i ett frågesvar (fr. 2015/16:1058) att det är allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följden att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Statsrådet anförde att han som ett första steg avsåg att ta initiativ till att frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister skulle övervägas på nytt inom Justitiedepartementet.

Riksdagens tillkännagivande och tidigare behandling i övrigt

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att gå vidare med arbetet att se över möjligheten att registrera testamenten i ett register som tillhandahålls i offentlig regi. Enligt tillkännagivandet bör regeringen också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet (bet. 2018/19:CU7, rskr. 2018/19:180). Som skäl för tillkännagivandet anförde utskottet bl.a. följande:

Det är allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följderna att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Som utskottet har påtalat vid upprepade tillfällen finns det därför goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten. Skatteverket har tidigare utarbetat ett förslag som innehåller en möjlighet att registrera testamenten i ett officiellt testamentsregister, och frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister är sedan viss tid föremål för överväganden inom Justitiedepartementet. Utskottet konstaterar också att den närliggande frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter kommer att övervägas av regeringen i samband med den planerade översynen av regelverket för gode män, förvaltare och överförmyndare [...].

Mot den bakgrunden anser utskottet att regeringen bör gå vidare med arbetet att se över möjligheten att registrera testamenten i ett register som tillhandahålls i offentlig regi. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet.

Utskottet behandlade härefter motsvarande motionsyrkanden våren 2020 i betänkande 2019/20:CU17. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till riksdagens tillkännagivande. Riksdagen följde utskottets förslag.

Interpellation till statsråd

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson anförde den 30 januari 2020 i ett interpellationssvar om att inrätta ett testamentsregister bl.a. följande (ip. 2019/20:209):

Syftet med ett testamente är att en avliden persons yttersta vilja ska kunna beaktas och bli styrande för fördelningen av hans eller hennes kvarlåtenskap. Det är viktigt att testamentet förvaras på ett betryggande sätt, så att denna vilja kommer i dagen och kan respekteras. Ett testamentsregister i offentlig regi är inte det enda eller nödvändigtvis det bästa sättet att säkerställa detta. Ett frivilligt statligt register skulle inte hindra förekomsten av förfalskade eller borttappade testamenten. Det finns vidare redan privata aktörer som tillhandahåller förvaring av testamenten.

Den dåvarande regeringen beslutade 2012 att inte gå vidare med ett förslag av Skatteverket om att inrätta ett statligt testamentsregister. Det är dock allvarligt om det visar sig att testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall. Ett arbete med att överväga frågan på nytt har därför inletts i Regeringskansliet, och jag avser att återkomma i frågan.

Testamenten har i vissa avseenden likheter med framtidsfullmakter. Regeringen tillsatte i somras en utredning som ska överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Frågan om ett register för dessa fullmakter aktualiseras i det sammanhanget. Det finns därför anledning att beakta det arbetet inför ett ställningstagande i frågan om det bör inrättas ett statligt testamentsregister.

Utskottets ställningstagande

Som tidigare framhållits av utskottet är det allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följderna att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Riksdagen riktade därför, på utskottets förslag, våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att gå vidare med

arbetet att se över möjligheten att registrera testamenten i ett register som tillhandahålls i offentlig regi. Enligt tillkännagivandet bör regeringen också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet.

Utskottet noterar att Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt, och även frågan om ett register för sådana handlingar aktualiseras. Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson har i ett interpellationssvar anfört att det mot bakgrund av de likheter som finns mellan testamenten och framtidsfullmakter finns anledning att beakta Ställföreträdarutredningens arbete med framtidsfullmakterna inför ett ställningstagande i frågan om det bör inrättas ett statligt testamentsregister. Ställföreträdarutredningens uppdrag ska redovisas senast den 23 april 2021.

Utskottet, som konstaterar att det snart gått två år sedan riksdagens tillkännagivande meddelades, anser att regeringen nu bör prioritera arbetet med frågan om ett testamentsregister samt ta nödvändiga initiativ för att inrätta ett frivilligt sådant register i det allmännas regi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang. Utskottet hänvisar till vidtagna åtgärder och pågående arbete på området.

Jämför reservation 23 (SD, C, KD, L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:1611 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör ta initiativ för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt (yrkande 30) och om att digitaliseringen ska vara en ständigt pågående process för förenkling och förbättring (yrkande 31).

Även i kommittémotion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt. Enligt motionärerna bör sådana dokument som huvudregel lämnas in elektroniskt, och regeringen bör därför säkerställa att det familjerättsliga regelverket är anpassat till digitala lösningar.

I motion 2020/21:3062 av Emma Hult (MP) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att se över frågan om elektronisk signering av testamenten.

Mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen

Det mål för digitaliseringspolitiken som riksdagen har fastställt är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter (prop. 2011/12:1 utg.omr. 22, bet. 2011/12:TU1, rskr. 2011/12:87). Vidare är regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen en enklare vardag för medborgare, en öppnare förvaltning som stödjer innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten (prop. 2020/21:1 utg.omr. 22 avsnitt 4.1.1).

Digitaliseringsrådet

Regeringen inrättade 2017 det s.k. Digitaliseringsrådet, vars funktion är att främja genomförandet av den allmänna digitaliseringspolitiken samt digitaliseringen av den offentliga förvaltningen. Digitaliseringsrådet leds av digitaliseringsministern och består av tio ledamöter. Digitaliseringsrådets uppdrag sträcker sig för närvarande till utgången av 2023.

Myndigheten för digital förvaltning

I september 2018 inrättades Myndigheten för digital förvaltning (Digg). Myndighetens huvudsakliga uppgifter består i att

- samordna och stödja den förvaltningsgemensamma digitaliseringen i syfte att göra den offentliga förvaltningen mer effektiv och ändamålsenlig
- ansvara för den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen
- bistå regeringen med underlag för utvecklingen av digitaliseringen av den offentliga förvaltningen
- följa och analysera utvecklingen inom sitt verksamhetsområde.

Myndigheten ska också bl.a. främja användningen av elektronisk identifiering och underskrift samt främja att det vid förvaltningsgemensam utveckling av digitala tjänster tas hänsyn till användares behov.

Lagstadgade krav på skriftlighet och underskrift

Ett lagstadgat krav på skriftlighet anses normalt inte utgöra hinder för en digital hantering. Däremot har ett krav på underskrift i ett flertal sammanhang inte ansetts kunna uppfyllas på annat sätt än med en namnteckning på papper. I vissa sammanhang har dock ett krav på underskrift ansetts ha en teknikoberoende innebörd. Det finns därmed inte något enhetligt synsätt på hur formkravet underskrift kan uppfyllas i olika författningar. I stället får en enskild bedömning av formkravets innebörd göras för varje bestämmelse där det förekommer. Bedömningen får ske mot bakgrund av samtliga relevanta omständigheter, såsom bestämmelsens rättsliga miljö och hur kravet tidigare har bedömts. (Se prop. 2017/18:126 s. 22 och dir. 2020:55.)

På familjerättens område finns det ett antal situationer där det krävs underskrifter. Det gäller t.ex. testamenten, framtidsfullmakter och äktenskapsförord, vilka inte är giltiga utan underskrifter.

Det har förekommit att lagstiftaren, i samband med en översyn av krav på underskrift, inte varit beredd att gå över till en hantering i elektronisk form när skälen för att en handling ska upprättas i pappersform har vägt tungt (se prop. 2007/08:45 s. 67 om stiftelseförordnanden).

Digital kommunikation i domstolsprocesser

Riksdagen har beslutat om lagändringar som syftar till att möjliggöra eller underlätta digital kommunikation i domstolsprocesser (prop. 2019/20:189, bet. 2020/21:JuU4, rskr. 2020/21:30). Lagändringarna innebär bl.a. att en stämmingsansökan i tvistemål och andra ansökningar enligt rättegångsbalken får göras digitalt. Ansökan ska i så fall skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift. Dessutom får rättegångsfullmakter utfärdas i digital form och skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift. Vidare får domstolsärenden inledas digitalt, t.ex. genom e-post. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2021.

Innebörden av den nya regleringen är på familjerättens område att sedan januari 2021 kan samtliga handlingar i familjerättsliga mål och ärenden skickas in digitalt till alla domstolar.

Elektronisk bekräftelse av faderskap eller föräldraskap

Som berörts tidigare i betänkandet föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap i sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) att elektronisk bekräftelse av faderskap eller föräldraskap ska vara möjlig. Betänkandet har remitterats, och enligt regeringens propositionsförteckning planeras en proposition under våren 2021.

Digital hantering av framtidsfullmakter

Som redovisats tidigare i betänkandet ingår det i Ställföreträdarutredningens uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021.

Familjerättsliga handlingar hos Skatteverket

Vissa familjerättsliga handlingar måste registreras i det s.k. äktenskapsregistret som sedan 2011 administreras av Skatteverket. Det rör sig om äktenskapsförord, gåvor mellan makar, bodelningshandlingar och lagvalsavtal. Eftersom dessa handlingar kan utformas på olika sätt har Skatteverket inga färdiga blanketter, och handlingarna i fråga skickas till myndigheten i pappersform.

Innan man kan gifta sig i Sverige måste man ansöka om hindersprövning hos Skatteverket. Detta gör man genom att fylla i en blankett som Skatteverket tillhandahåller och som man sedan skickar in till Skatteverket i pappersform.

En bouppteckning efter en avliden ska ges in för registrering till Skatteverket. Det finns för ändamålet en ifyllnadsbar blankett på Skatteverkets hemsida, och blanketten skickas till myndigheten i pappersform.

Skatteverket bedriver ett arbete för att ligga i framkant när det gäller bl.a. digitalisering. För närvarande pågår en omfattande utveckling av folkbokföringssystemen. Myndigheten har också under 2020 sammanställt ett regel­förändringsförslag för att bl.a. möjliggöra en digitalisering av boupptecknings­verksamheten.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden om elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU7. Utskottet framhöll då, på samma sätt som tidigare, att det som utgångspunkt ser positivt på åtgärder som syftar till att möjliggöra användningen av digital teknik inom förvaltningen, eftersom den också kommer att påverka möjligheterna att använda digitala lösningar på familjerättens område. Utskottet konstaterade att det redan pågår ett relativt omfattande utvecklingsarbete med denna inriktning. Därmed ansåg utskottet, liksom tidigare, att det saknades anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det numera är möjligt att skicka in samtliga handlingar i bl.a. familjerättsliga mål och ärenden digitalt till alla domstolar. Vidare föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap att elektronisk bekräftelse av faderskap eller föräldraskap ska vara möjlig, och Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Dessutom bedriver Skatteverket ett arbete för att ligga i framkant när det gäller bl.a. digitalisering, och utöver en omfattande utveckling av folkbokföringssystemen har myndigheten under 2020 sammanställt ett regel­förändringsförslag för att bl.a. möjliggöra en digitalisering av boupptecknings­verksamheten.

Mot bakgrund av de åtgärder som sålunda vidtagits och det utvecklings­arbete som pågår anser utskottet, i likhet med tidigare, att det saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Reservationer

1. Kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare, punkt 1 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:656 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 10.

Ställningstagande

I maj 2012 presenterade Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap sitt betänkande Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35). Utredningen föreslog bl.a. bättre tillsyn, skärpta krav och djupare dialog med religiösa samfund och vigselförrättare för att stoppa tvångsäktenskap och barnäktenskap.

I juli 2014 trädde vissa lagändringar i kraft som syftade till att skärpa kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare. Samma år infördes också bl.a. förbättrade möjligheter för Kammarkollegiet att utöva tillsyn över vigselverksamheten genom en särskild förordning. Detta är positivt. Vi anser dock att det finns skäl för regeringen att på nytt granska förslagen i det betänkande som låg till grund för 2014 års reform på området och överväga om det nu bör vidtas några ytterligare åtgärder.

Regeringen bör därför överväga om det finns skäl att ytterligare skärpa kraven på trossamfunden och deras vigselförrättare i syfte att stoppa tvångsäktenskap och barnäktenskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

2. Erkännande av äktenskap mellan personer av samma kön, punkt 5 (V)

av Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion

2020/21:597 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 24 och 25 samt avslår motion

2020/21:2133 av Daniel Andersson m.fl. (S) yrkande 6.

Ställningstagande

Arbetet med hbtq-frågorna i Norden har varit framgångsrikt under de senaste åren. Numera är samkönade äktenskap tillåtna i samtliga nordiska länder. I förhållandet mellan dessa länder gäller den nordiska äktenskapskonventionen. Konventionen innehåller inte några bestämmelser som utesluter samkönade äktenskap eller samkönade makar från dess tillämpningsområde, och det har vid departementsförhandlingar mellan de nordiska länderna funnits en samsyn om att konventionen måste ges den tolkningen att den även gäller samkönade äktenskap. Mot den bakgrunden har förordningen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF) ändrats på så sätt att den gjorts tillämplig på samkönade äktenskap. Även de nordiska reglerna om makars förmögenhetsförhållanden, som numera finns i 2019 års lag om makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer, är tillämpliga på samkönade äktenskap. Jag välkomnar dessa framsteg.

Däremot gäller den nordiska äktenskapskonventionen inte för registrerade partnerskap. Som en följd av detta omfattas inte registrerade partnerskap av vare sig bestämmelserna i NÄF eller de nordiska bestämmelserna i 2019 års lag om makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer. Detta är en brist som enligt min mening inte avhjälpas till fullo genom att bestämmelserna om äktenskap i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap ska vara till vägledning för rättstillämpningen i fråga om andra rättsordningars institut som liknar äktenskap enligt svensk lag och som omfattar par av samma kön, exempelvis registrerade partnerskap.

Regeringen bör därför inom ramen för det nordiska samarbetet verka för att den nordiska äktenskapskonventionen ska omfatta även registrerade partnerskap. När detta är genomfört bör regeringen återkomma med ett lagförslag som innebär att NÄF ska gälla även för registrerade partnerskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

3. Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 6 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13.

Ställningstagande

Bestämmelserna om äktenskapsskillnad infördes under 1970-talet. De syftade till att förenkla förfarandet vid skilsmässor. Exempelvis är det numera möjligt att få sitt äktenskap upplöst utan att behöva uppge någon särskild grund för äktenskapsskillnaden och utan något krav på särlevnad. Detta menar vi har varit nödvändiga förändringar för att modernisera äktenskapslagstiftningen. Vi anser att ytterligare moderniseringar nu är önskvärda. Vi föreslår därför att betänketiden avskaffas för den situation när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden. Detta skulle ha flera fördelar, inte minst i äktenskap där den ena maken utsatts för våld eller kränkningar av annat slag.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 7 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 8.

Ställningstagande

Hälften av alla äktenskap slutar i äktenskapsskillnad, och en följd av detta är att antalet omgiften ökar. I Norge finns en skevelningsregel som innebär att

en make som begär det från bodelningen får undanta värdet av sådan egendom som kan föras tillbaka på egendom som den maken hade när äktenskapet ingicks eller som därefter har förvärvats genom arv, testamente eller gåva från någon annan än den andra maken. Makarna kan dock avtala om undantag från skevelningsregeln.

Att på detta sätt undanta egendom från bodelning som makar hade före äktenskapet samt vad som därefter tillfallit dem genom arv eller gåva, om inte makarna genom äktenskapsförord kommit överens om något annat, skulle öka friheten för par att själva bestämma över sitt äktenskap och följderna av en eventuell äktenskapsskillnad. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett lagförslag med den innebörden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Bodelningsförrättningen, punkt 9 (M, C)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2653 av Helena Bouveng och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (båda M),

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 2 och

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 18.

Ställningstagande

Om makarna inte kan enas om en bodelning, ska domstolen på ansökan av en av dem förordna någon att vara bodelningsförrättare. Bodelningsprocessen riskerar under dessa omständigheter, trots bodelningsförrättarens medverkan, att bli lång och kostsam. En trilskande part kan förhålla processen i flera år, vilket är oacceptabelt.

Vi vill därför att regelverket för bodelning ses över i syfte att göra bodelningsprocessen snabbare och effektivare. En utredning bör tillsättas för att exempelvis överväga om en förrättare bör ges rätten att kalla parterna vid vite till ett sammanträde, om det bör införas en uttrycklig bestämmelse om stupstocksföreläggande, om man bör begränsa möjligheten för en part att under pågående bodelningsförrättning väcka särskild talan i en fråga av betydelse för delningen och om det bör införas en regel om anslutningsöverklagande. Dessutom finns det anledning att se över möjligheterna till ekonomiskt stöd för bodelningskostnaderna och hur fördelningen av dessa

kostnader ytterligare skulle kunna användas för att effektivisera processen och motverka medveten förhållning. Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförs ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

6. Sambolagens tillämpning på underåriga, punkt 10 (C, L)

av Malin Danielsson (L) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 27.

Ställningstagande

Avsaknaden av en åldersgräns i sambolagen innebär att även vuxnas förhållanden med omyndiga räknas som samboförhållanden i lagens mening. Det finns enligt vår mening skäl att problematisera det faktum att sambolagens reglering blir fullt ut tillämplig trots att barn under 18 år har begränsad rättslig handlingsförmåga i ekonomiska frågor.

Vi konstaterar att det nyligen har införts en straffbestämmelse om barn-äktenskapsbrott som omfattar bl.a. informella äktenskap. När det gäller frågan hur straffbestämmelsen om informella barnäktenskap förhåller sig till det faktum att det är tillåtet för barn över 15 år att, med vårdnadshavarens samtycke, leva i en samborelation konstateras i propositionen att en äktenskapsliknande förbindelse innebär längre gående rättsverkningar än ett samboförhållande, såväl personliga som ekonomiska. Vi anser att en fördjupad analys bör göras så att inte sambolagen i något sammanhang kan användas för att ge legitimitet och erkännande åt samma förtryckande traditioner som ligger bakom barnäktenskap.

Regeringen bör därför ta initiativ till att närmare analysera hur sambolagens reglering förhåller sig till informella barnäktenskap när det gäller minderåriga sambor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

7. Samboegendom, punkt 11 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Sambolagen är tänkt att vara en trygghetslagstiftning för par som väljer att bo tillsammans och ha ett gemensamt hushåll utan att gifta sig. Den gemensamma bostaden är till stor del navet i ett samboförhållande, och bostaden är ofta föremål för gemensamma investeringar. Det är därför en fördel om bägge parter äger bostaden gemensamt – eller om bostaden åtminstone utgör samboegendom – eftersom båda då har rätt till hälften var av bostadens värde vid en separation eller ett dödsfall. Ett samboförhållande inleds dock ofta genom att paret flyttar ihop i den enes bostad. I de fall det handlar om en fastighet där lånen på fastigheten överstiger 85 procent av taxeringsvärdet och båda samborna ska stå på lånet, måste den som flyttar in köpa en andel av fastigheten, vilket kan få stora skatterättsliga konsekvenser. Med dagens lagstiftning kan detta visserligen lösas genom att halva fastigheten ges i gåva till den andra sambon utan att denne går in som medlåneansvarig, men detta kan leda till problem längre fram. Ofta löses situationen inte alls på förhand, med följderna att problem uppstår i ett senare skede.

För att trygga bägge parter investeringar och komma undan kravet på att parterna måste flytta till en gemensam bostad för att egendomen ska anses vara samboegendom, tycker jag att det bör vara möjligt att avtala om att sambors gemensamma bostad ska utgöra samboegendom trots att den inte införskaffats för gemensamt bruk. Regeringen bör därför ta initiativ till en lagändring med den innebörden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 12 (M, C, L)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M), Malin Danielsson (L) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 2 och

bifaller delvis motion

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 10.1.

Ställningstagande

Ett växande antal barn i Sverige tillkommer genom värdmoderarrangemang i utlandet. Dessa barns rätt till rättsliga föräldrar i Sverige måste säkerställas.

Vi konstaterar att det 2019 gjordes lagändringar som utökade möjligheterna för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag och att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) har tagit fram ett kunskapsstöd i frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Dessa åtgärder var positiva men långtifrån tillräckliga, och behovet av att se över rättsläget på området påtalades inte minst i avgöranden från Högsta domstolen. Regeringen gav därefter i februari 2020 Utredningen om utökade möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige ett uppdrag som omfattar bl.a. frågan om barn i Sverige som har tillkommit genom ett internationellt surrogatarrangemang. I uppdraget ingår att överväga att införa regler om utländska moderskap. Utredaren ska också analysera i vilka fall det med hänsyn till barnets rätt till privatliv och utifrån en genomgång av vad som bedöms vara barnets bästa kan krävas att barnet får en rättslig relation till en tilltänkt förälder i Sverige erkänd, trots att det saknas lagstöd för föräldraskap i svensk rätt, samt överväga att införa en lagreglering. Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Regeringen bör prioritera beredningen av utredningens kommande betänkande och skyndsamt återkomma till riksdagen med lagförslag som förtydligar och stärker den rättsliga tryggheten för barn som tillkommer genom surrogatarrangemang i utlandet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, punkt 13 (S, V, MP)

av Johan Lövstrand (S), Elin Lundgren (S), Leif Nysmed (S), Joakim Järrebring (S), Emma Hult (MP), Ola Möller (S) och Jon Thorbjörnson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1301 av Åsa Coenraads m.fl. (M) yrkandena 1 och 2,

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 31,

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 7.1, 9 och 10 samt

2020/21:3139 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkandena 3 och 6.

Ställningstagande

Vi konstaterar att riksdagen, på förslag av ett enigt utskott, relativt nyligen riktade ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till en översyn av reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar i syfte att säkerställa barnets bästa i dessa sammanhang. Det handlar närmare bestämt om att utreda huruvida bestämmelsernas nuvarande utformning möjliggör vårdnadsöverflyttning och adoption i den utsträckning som barnets bästa får anses motivera. Enligt tillkännagivandet ska regeringen också titta närmare på om formerna och ordningen för prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning i de aktuella fallen är ändamålsenliga, t.ex. när det gäller vid vilken slags domstol som prövningen görs och vem som har rätt att initiera prövningen.

Vi konstaterar vidare att justitieminister Morgan Johansson och jämställdhetsminister Märta Stenevi har aviserat att regeringen under denna vår kommer att tillsätta en utredning om föräldrabalkens reglering om vårdnadsöverflyttning och adoption av familjehemsplacerade barn. En utredning är alltså nära förestående.

Även om utgångspunkterna kan tyckas självklara är det viktigt att ha i åtanke att vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar rymmer komplexa frågeställningar. Det är därför angeläget att den kommande utredningen har ett brett uppdrag som ger utrymme att lämna väl balanserade förslag. Vad som anförs i de nu aktuella motionerna motiverar enligt vår mening inte något ytterligare tillkännagivande i saken. Motionsyrkandena bör därför avslås.

10. Adoption i övrigt, punkt 14 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L) yrkande 21 och
avslår motion

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 5.

Ställningstagande

När det gäller förslaget i motion 2020/21:3248 (L) yrkande 5, om att regeringen bör se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden, konstaterar jag i likhet med majoriteten att Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla nyligen har fått i uppdrag att titta på frågan och att motionsyrkandet därmed får anses ha blivit tillgodosett. Jag kommer att fortsätta följa frågan.

När det sedan gäller förslaget i motion 2020/21:3275 (L) yrkande 21 är följande att anföra. Den nya regleringen om adoptioner från 2018 innebär bl.a. att det barn som ansökan gäller ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen. Barnets rätt till delaktighet gäller under hela handläggningen av adoptionsärendet, och domstolen har det yttersta ansvaret för att kraven är uppfyllda. Detta är positivt. Jag anser dock att reglerna om barnets rätt till delaktighet går att förbättra för att i ännu större utsträckning säkerställa barnets rätt att komma till tals genom hela adoptionsprocessen. I det syftet bör det införas en bestämmelse om att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen. Det får bli en uppgift för regeringen att återkomma med ett sådant lagförslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (SD, C, L)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD), Angelica Lundberg (SD), Malin Danielsson (L) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:655 av Ebba Hermansson m.fl. (SD) yrkande 7.1,
2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 5–7,
2020/21:1832 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 37–39 och
2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 11.

Ställningstagande

Fler barn föds numera utanför än inom ett äktenskap. Nuvarande lagstiftning, som per automatik utesluter fäder som vårdnadshavare i de fall de inte är gifta med barnets moder, är otidsenlig, brister i jämställdhet och är negativ ur barnets perspektiv. Bristerna avhjälpas inte genom förslaget från Utredningen om faderskap och föräldraskap om att göra det möjligt att i samband med en elektronisk bekräftelse av faderskap anmäla gemensam vårdnad om ett barn. Barnkonventionsutredningen har också kommit fram till att det inte överensstämmer med barnkonventionen att föräldrar som är ogifta vid sitt barns födelse inte ges gemensam vårdnad om barnet. Huvudregeln bör därför vara att alla barn från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

12. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16,
bifaller delvis motion
2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkande 4 och
avslår motionerna
2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
2020/21:742 av Eva Lindh (S),
2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 1–3
och 5–8,
2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) yrkandena 3–7,
2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S),

2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 55 och 56,
 2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 41 och 42,
 2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1,
 2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 och
 2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Det vanligaste är att en god man förordnas i fall där en enskild på grund av t.ex. sjukdom behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. De senaste åren har dock behovet av gode män för ensamkommande barn ökat. Det har varit svårt att rekrytera nya gode män i den utsträckning som behövs. Uppdraget ger förhållandevis låg ersättning, och incitamenten för att bli god man är således ofta ett personligt engagemang. Dessutom kan det vara komplicerat att bli entledigad från sitt uppdrag.

För att göra uppdraget som god man mer attraktivt bör regelverket på området förtydligas så att den gode mannen är medveten om omfattningen av sitt åtagande. Det bör också bli enklare för en god man att lämna sitt uppdrag. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

13. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (SD)

av Mikael Eskilander (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) yrkandena 3–7 och
 2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 55 och 56,
 bifaller delvis motionerna
 2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkande 1,
 2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 1 och 2 samt
 2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3 och
 avslår motionerna
 2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 2–5,
 2020/21:742 av Eva Lindh (S),
 2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 3–8,

2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S),
2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 41 och 42,
2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16,
2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1,
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 och
2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Systemet med gode män och förvaltare har länge varit i behov av en översyn, och för närvarande pågår äntligen en sådan översyn genom Ställföreträdarutredningens uppdrag som ska redovisas under våren 2021.

Vi anser att det behövs en rad olika åtgärder för att komma till rätta med de problem och brister som finns på området. Sålunda bör det snarast införas ett nationellt register över ställföreträdare för att man ska kunna kontrollera bl.a. hur många uppdrag en ställföreträdare har och kunna välja bort olämpliga ställföreträdare. Vidare bör kontrollen vid förordnandet av gode män skärpas genom att utdrag ur belastningsregistret ska vara obligatoriskt. Dessutom behöver tillsynen på området förbättras och möjligheterna till sanktioner utökas, och den enskilde bör ges bättre rätt till ekonomisk ersättning vid skada. Skydds nätet för utsatta människor måste helt enkelt vara starkt. För att säkerställa en hög kvalitet på ställföreträdarens arbete är det samtidigt minst lika viktigt att ställa tydliga krav på ställföreträdaren redan från första början, så att alla vet vad som gäller. Det bör därför förtydligas vilka kvalitetskriterier som ska gälla för ställföreträdare och deras arbete, och efterlevnaden måste säkerställas. Dessutom bör utbildningen för gode män vara obligatorisk. I syfte att säkerställa kvaliteten bör det också införas regler om ett rimligt högsta antal personer som en ställföreträdare får företräda. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag, eller vidta de åtgärder av annat slag, som krävs för att tillgodose det sagda. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

14. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (KD, L)

av Larry Söder (KD) och Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 och

avslår motionerna

2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,
 2020/21:742 av Eva Lindh (S),
 2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 1–8,
 2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) yrkandena 3–7,
 2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S),
 2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 55 och 56,
 2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
 2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 41 och 42,
 2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16,
 2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1 och
 2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Det behövs en bred reform av systemet med överförmyndare, gode män och förvaltare. Enligt vår mening har regeringen varit alltför försiktig i sina kommittédirektiv till Ställföreträdarutredningen. Vi anser att följande krav bör ställas på en ny reglering på området, vilket bör anges i direktiven till en ny utredning som bör tillsättas 2021:

- Villkoren för de kommunala förvaltarenheter vars anställda är ställföreträdare i svårrekryterade fall ska förtydligas i fråga om bl.a. upphandling och inrättande.
- Upphandling av ställföreträdare från idéburna organisationer och från det privata näringslivet ska också vara ett möjligt sätt att tillgodose behovet av ställföreträdare, och lagstöd för detta måste förtydligas.
- En nationell tillsynsmyndighet ska inrättas, som ska utfärda gemensamma och likvärdiga rapporteringskrav för ställföreträdare i hela landet samt föra offentlig statistik.
- Ett nationellt ställföreträdarregister ska införas så att ställföreträdare som visat sig olämpliga för uppdraget i någon annan kommun än den egna kan väljas bort.
- Frågan om en särskild form av utökat godmanskap eller interimistiskt vårdnadshavarskap för ensamkommande barn och ungdomar bör utredas.

Det får bli en uppgift för regeringen att tillgodose det sagda. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

15. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkandena 41 och 42,
bifaller delvis motionerna

2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkande 3,
2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 1 och
5 samt

2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 2 och
avslår motionerna

2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1, 2, 4 och
5,

2020/21:742 av Eva Lindh (S),

2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M) yrkandena 2–4
och 6–8,

2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD) yrkandena 3–7,

2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S),

2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 55 och 56,

2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 16,

2020/21:3231 av Nina Lundström (L) yrkande 1,

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 12 och

2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

Verksamheten med gode män, som i hög grad bygger på ett ideellt engagemang, är sårbar och riskerar att falla samman samt därmed lämna tusentals utsatta människor i sticket. Det är svårt att rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer för uppdraget. Jag anser att det bör införas professionella gode män för ensamkommande barn, eftersom det rör sig om en grupp som kräver särskilda kunskaper att företräda. Det finns dock även andra grupper som kan ha behov av en professionell god man, t.ex. personer som lider av missbruk eller psykisk sjukdom. Regeringen bör därför återkomma med förslag på hur ett sådant system skulle kunna se ut.

Dessutom anser jag att det bör finnas en nationell myndighet som ansvarar för tillsynen på området, tar fram statistik och samordnar utbildningsinsatser för gode män. I första hand bör det inte inrättas en helt ny myndighet, utan i stället en myndighetsfunktion inom en befintlig myndighet med liknande kompetens och uppgifter. Regeringen bör därför ta nödvändiga initiativ till en sådan nationell myndighet.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

16. Framtidsfullmakter, punkt 18 (C)

av Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del, bifaller delvis motion

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9 och avslår motion

2020/21:2405 av Hans Hoff (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag och mitt parti har alltsedan regleringen om framtidsfullmakter infördes ansett att sådana bör kunna upprättas i digital form. Det kan konstateras att frågan är minst lika aktuell i dag i och med att kontakten med banker blir allt mer digital.

Det är därför positivt att Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Även frågan om ett register aktualiseras enligt kommittédirektiven. Uppdraget ska redovisas senast den 23 april 2021. Regeringen bör därefter ta de fortsatta initiativ som är nödvändiga för att framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras digitalt samt registreras i ett offentligt register. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

17. Framtidsfullmakter, punkt 18 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C) yrkande 3 i denna del och

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9 och avslår motion

2020/21:2405 av Hans Hoff (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Genom 2017 års lag om framtidsfullmakter har den enskilde fått större makt att planera och behålla kontrollen över viktiga angelägenheter. Lagstiftningen ger dock inte en heltäckande lösning på de problem som kan uppstå.

Jag anser att det bör läggas fram ett lagförslag som möjliggör för en framtidsfullmäktig att företräda den enskilde gentemot hälso- och sjukvård samt tandvård när den enskilde själv inte längre har förmåga att ta ställning i sådana frågor. En sådan reglering skulle öka den enskildes självbestämmande även på detta område. Regleringen måste naturligtvis beakta frågornas särskilda karaktär. Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning har i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) lämnat ett förslag i saken, men något lagförslag har ännu inte lagts fram. Att hälso- och sjukvård uteslutits från lagen om framtidsfullmakter kan dessutom skapa gränsdragningsproblem. Lagen bör därför åtminstone förtydligas i fråga om gränsdragningen mellan å ena sidan omsorg och å andra sidan hälso- och sjukvård.

Dessutom anser jag att det är angeläget att framtidsfullmakter ska kunna registreras digitalt i ett nationellt register. Det är därför positivt att Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga frågan. Arbetet med frågan bör prioriteras så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

18. Dödförklaring, punkt 19 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 19.

Ställningstagande

Svenska myndigheter tillerkänner inte vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Det medför att dödsfallet inte registreras automatiskt i folkbokföringen, utan i stället måste det särskilda förfarandet för dödförklaring enligt lagen om dödförklaring tillämpas. Detta kan skapa en svår situation för de anhöriga.

Av det skälet anser vi att regeringen bör ta initiativ till att se över lagstiftningen om dödförklaring. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

19. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 21 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 17 och avslår motion

2020/21:1067 av Betty Malmberg (M).

Ställningstagande

Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna för arvsrätten i dag är annorlunda än när regelverket tillkom. Med tanke på dagens förändrade situation finns det skäl att utvärdera de gällande reglerna om särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv och utreda om reglerna kan behöva moderniseras.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

20. Arvsrätt för kusiner, punkt 22 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 33.

Ställningstagande

Familjen är samhällets viktigaste beståndsdel, och det saknas skäl att anta att den som saknar närmare släktingar än kusiner i regel hellre skulle se sitt livsverk, stort eller litet, tillfalla staten än de släktingar som faktiskt finns i livet. Allmänna arvsfonden har dessutom fått kritik för bl.a. bristande kontroll av hur utbetalda medel används; bl.a. har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap pekat på att det finns indikationer på att stöd har gått till antidemokratiska organisationer.

Det finns därför skäl att utvidga arvsrätten till att inbegripa kusiner, och i förlängningen eventuellt än mer avlägsna släktingar. En sådan ordning skulle bättre svara mot vad som kan antas vara arvlåtarens vilja och skulle förhindra ovärdiga arvstvister mellan staten och en avlidens anhöriga.

Regeringen bör därför ta initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

21. Förverkande av arvsrätt, punkt 23 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 10.

Ställningstagande

Bestämmelserna om förverkande av rätt att ta arv är tillämpliga i fall där arvtagaren genom brott orsakar arvlåtarens död. Det finns dock fler situationer när det är stötande för det allmänna rättsmedvetandet att gärningsmannens arvsrätt förblir intakt, t.ex. när ett mordförsök påbörjas men polis eller andra hinner avbryta gärningen eller vid en långt gången förberedelse eller stämpling till mord. Det bör därför göras en översyn av regleringen på området i syfte att skärpa denna.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

22. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar, punkt 24 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 35–37.

Ställningstagande

Den digitala utvecklingen går snabbt, och lagstiftningen håller inte alltid jämna steg. Mycket av dagens kommunikation sker digitalt, och våra datorer och smarta tillbehör innehåller en hel del personligt material, såsom foton, musik, texter och e-post. Digitala tillgångar kan ha både ett monetärt värde och ett affektionsvärde. Den befintliga lagstiftningen om arvsrätt gör visserligen inte någon åtskillnad mellan materiella och immateriella tillgångar. Lagstiftningen preciserar dock inte vad som händer med digitala tillgångar när någon går bort, och man kan därför anta att sådana tillgångar sällan tas upp i bouppteckningen. Vi anser att material som finns i den avlidnes dator eller i molntjänster m.m. som brukats av den avlidne alltid bör specificeras i bouppteckningen, och det finns enligt vår mening ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i detta avseende.

Svenska pensionärsförbundet informerade i maj 2020 om vad som gäller i fråga om digital kvarlåtenskap, t.ex. vilket material det kan handla om, var någonstans materialet kan vara placerat, hur det kan hanteras, hur man kan planera för den digitala kvarlåtenskapen och att man kan utse en betrodd person, en s.k. intressebevakare, att hantera kvarlåtenskapen genom ett avtal. Motsvarande information behöver enligt vår mening på ett tydligare sätt förmedlas även via myndigheter som pensionärer kommer i kontakt med i samband med olika arvsrättsliga frågor.

Regeringen bör därför ta initiativ till att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om upphovsrätt och till att säkerställa att även det digitala arvet ingår i dödsboet samt till att berörda myndigheter informerar pensionärer om hur de kan hantera sin digitala egendom. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

23. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 26 (SD, C, KD, L)

av Larry Söder (KD), Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD), Angelica Lundberg (SD), Malin Danielsson (L) och Martina Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 30 och
2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11 och
bifaller delvis motionerna
2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 31 och
2020/21:3062 av Emma Hult (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Digital meddelandehantering, och inte fysisk post, bör vara standard och det primära sättet att kommunicera på. Vi anser därför att familjerättsliga handlingar som huvudregel ska kunna upprättas respektive lämnas in elektroniskt.

Det kan konstateras att det numera är möjligt att skicka in samtliga handlingar digitalt till alla domstolar i bl.a. familjerättsliga mål och ärenden. Vidare föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap att elektronisk bekräftelse av faderskap eller föräldraskap ska vara möjlig, och Ställföreträdarutredningen har i uppdrag att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Dessutom har Skatteverket sammanställt ett regelförändringsförslag för att bl.a. möjliggöra en digitalisering av bouppteckningsverksamheten. Vi välkomnar dessa åtgärder.

Samtidigt kan det konstateras att en digital hantering fortfarande inte är möjlig i ett antal familjerättsliga sammanhang. Det gäller t.ex. vid registrering i äktenskapsregistret av äktenskapsförord, gåvor mellan makar, bodelningshandlingar och lagvalsavtal. Samma sak gäller för en ansökan om hindersprövning. Regeringen bör därför ta nödvändiga initiativ för att möjliggöra elektronisk hantering av alla familjerättsliga dokument, i den utsträckning inte starka skäl talar emot en sådan hantering i fråga om handlingar av något särskilt slag. Det sagda inbegriper en översyn av det familjerättsliga regelverket för att säkerställa att det är anpassat till digitala lösningar. Vad som nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Särskilt yttrande

En könsneutral föräldrabalk, punkt 16 (V)

Jon Thorbjörnson (V) anför:

Som framgår ovan gav regeringen i december 2020 Utredningen om en föräldraskapsrättslig lagstiftning för alla i uppdrag att åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldransvar som är anpassade till olika familjekonstellationer. En del av uppdraget tar sikte på att göra föräldrabalken könsneutral, och utredaren ska överväga att införa ett mer generellt och könsneutralt föräldraskapsbegrepp. Genom utredningen har förslaget i kommittémotion 2020/21:179 (V) yrkande 1 blivit tillgodosett, och det har därför inte funnits anledning för mig att följa upp motionsyrkandet i en reservation. Jag kommer dock att noga följa det fortsatta arbetet med frågan och återkomma med förslag om det finns skäl för det.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:2021 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten med professionella gode män och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om försäkring för gode män och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:67 av Markus Wiechel (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett statligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:179 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen i syfte att den ska bli både materiellt och språkligt könsneutral och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:597 av Håkan Svenneling m.fl. (V):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet ska verka för en konvention för partnerskap och samkönade äktenskap och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet ska verka för att förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap ska gälla för

partnerskap såväl som samkönade äktenskap och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:655 av Ebba Hermansson m.fl. (SD):

- 7.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställt föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

2020/21:656 av Ebba Hermansson m.fl. (SD):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökade krav på trossamfund och vigselförrättare att uppvisa nolltolerans mot tvångsäktenskap tillika barnäktenskap och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:742 av Eva Lindh (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta översynen av struktur, lagar och regler kring godmanskap och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:743 av Ingemar Nilsson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast komma med förslag till lagstiftning om obligatorisk registrering av testamenten och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:966 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Ulrika Heindorff (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för svenska borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat för vigsel i våra nordiska grannländer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagen för att modernisera den och ge möjlighet att vara borgerlig vigselförrättare för svenska brudpar i grannländer och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1065 av Betty Malmberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärvdabalken bör ändras så att testatorns yttersta vilja ska gälla i det fall ett testamente finns upprättat och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över laglottssystemet med syfte att öka respekten för testators vilja och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1067 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärvdabalken (ÄB 3:8) bör tydliggöras till ledning för rättstillämpningen, varvid krav inte ska ställas på ”konkret efterarvsrätt”, och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1144 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att avskaffa kyrkors och samfunds legala vigselrätt och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1301 av Åsa Coenraads m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla inhemsk adoption och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler otrygga barn ska ges möjligheten till en trygg uppväxt genom adoption och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1324 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationellt ansvarig myndighet och ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationell obligatorisk utbildning för gode män och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett strategiskt arbete för att rekrytera gode män och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kunna avsluta ett godmanskap och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till professionella gode män och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om försäkring för gode män och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera lagstiftningen för ställföreträdare och huvudman och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1476 av Johan Andersson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av ersättningsnivån för vigselförrättare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1529 av Tina Acketoft (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arvsrätten bör reformeras så att laglotten upphävs och det är upp till arvlåtaren att fullt ut bestämma över sin kvarlåtenskap och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1611 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gemensam vårdnad blir automatisk om faderskapet är fastställt vid barnets födelse och om det inte finns uppenbara skäl emot gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till ett barn per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad om det är till barnets bästa och det inte finns uppenbara skäl emot det och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa gemensam vårdnad som norm och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra hantering av samtliga familjerättsliga dokument digitalt och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att digitaliseringen ska vara en ständigt pågående process för förenkling och förbättring och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga arvsrätten till att också innefatta kusiner och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om upphovsrätt och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att även det digitala arvet ingår i dödsboet och tillkännager detta för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda myndigheter bör informera pensionärer om hur de kan hantera sin digitala egendom och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1616 av Angelica Lundberg m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast införa ett nationellt ställföreträdarregister och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka tillsynen och möjligheter till sanktioner och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge den enskilde rätt till ekonomisk ersättning vid skada och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa och tydliggöra vilka kvalitetskriterier som ska gälla för ställföreträdare och deras arbete och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en rimlig maximal gräns för antalet personer en ställföreträdare får företräda och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1710 av Louise Meijer (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tjänstepensionen bör ingå i bodelningen vid skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1832 av Julia Kronlid m.fl. (SD):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gemensam vårdnad blir automatisk om faderskapet är fastställt vid barnets födelse och om det inte finns uppenbara skäl emot gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till ett barn per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad om det är till barnets bästa och det inte finns uppenbara skäl emot det och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa gemensam vårdnad som norm och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1999 av Linus Sköld m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en utredning om hur ställföreträdarskap kan bli en mer välfungerande samhällelig funktion och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2032 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD):

55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utdrag ur belastningsregister ska vara obligatoriskt för gode män och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att implementera en utbildning för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2133 av Daniel Andersson m.fl. (S):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska arbeta för att registrerat partnerskap och samkönade äktenskap ska erkännas i hela EU och att samkönade pars fria rörlighet därigenom kan möjliggöras i praktiken och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2318 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa laglotten och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2405 av Hans Hoff (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över rättspraxis kring omfattningen av framtidsfullmakter och behovet att utöka användningsområdet för dessa till att omfatta även vård och omsorg och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2435 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över villkoren för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2653 av Helena Bouveng och Ann-Charlotte Hammar Johnsson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en effektivare och snabbare bodelning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2679 av Bengt Eliasson (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att äktenskapsbalken bör ändras så att äktenskap enbart kan ingås i civilrättslig ordning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2951 av Martina Johansson m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sambor ska kunna avtala om att deras gemensamma bostad ska utgöra

- samboegendom även om den inte införskaffats för gemensamt bruk och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över regelverket avseende bodelning och tillkännager detta för regeringen.
  3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett frivilligt register för testamenten och framtidsfullmakter i det allmännas regi och tillkännager detta för regeringen.
  - 10.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt till en vårdnadshavare och om att tillsätta en utredning som ser över förutsättningarna att fastställa föräldraskap och vårdnadshavare för barn som tillkommit genom spermadonation, embryodonation eller surrogatmoderskap och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gemensam vårdnad ska utgöra norm och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över förutsättningarna för att i större utsträckning möjliggöra vårdnadsöverflytt och adoption av placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en nationell myndighetsfunktion med ansvar för bl.a. tillsyn av gode män, förvaltare och förmyndare och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över systemet med gode män, förvaltare och förmyndare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3062 av Emma Hult (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elektronisk förvaring av testamenten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över frågan om elektronisk signering av testamenten och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3103 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga och förbättra reglerna gällande de svenska barn som föds via surrogatarrangemang utomlands och tillkännager detta för regeringen.
- 7.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa barnets bästa i samband med vårdnadstvister,

vårdnadsöverflyttningar och nationella adoptioner och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mål om överflyttning av vårdnaden av placerade barn och unga ska prövas av förvaltningsdomstol och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att adoptionslagstiftningen bör ses över för att underlätta nationella adoptioner och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att om det inte finns barn under 16 år med i bilden bör äktenskapsskillnad kunna ske utan betänketid, även om det endast är en av makarna som önskar äktenskapsskillnad, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga regelverket för gode män och göra det enklare att avsäga sig uppdraget och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av arvslagstiftningen med särskilt fokus på reglerna för särkullbarn och förhållandet till efterlevande makes rätt till arv och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur bodelningsprocessen kan göras effektivare och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen avseende dödförklaringar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3139 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydliggörande av lagstiftningen avseende kravet på återförening av placerat barn och föräldrar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mål om överflyttning av vårdnaden av placerade barn och unga ska prövas av förvaltningsdomstol och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3231 av Nina Lundström (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gode män för ensamkommande barn i asylprocessen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3248 av Robert Hannah m.fl. (L):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vuxenadoption och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräktenskaplig egendom, arv och gåva som enskild egendom och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlust av arvsrätt vid vissa brott och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elektronisk signatur av familjerättsliga dokument och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en ny utredning om översyn av reglerna om gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3275 av Juno Blom m.fl. (L):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt att yttra sig över adoption och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sambolagen och informella barnäktenskap och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD):

58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Skatteverket att inrätta ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3451 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen kring överförmyndare och gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra professionella gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3516 av Alexandra Anstrell m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frihet och rätt att själv kunna bestämma över sin kvarlåtenskap till 100 procent och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3558 av Cecilia Widegren och Ann-Britt Åsebol (båda M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om rätten till tjänstepension ska vara en del av giftorättsgods, enligt motionens intentioner, och tillkännager detta för regeringen.